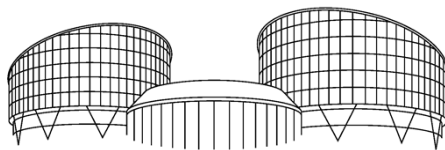

This document has been translated and revised with the financial assistance of the Council of Europe. The [European Institute of Romania](#) is solely responsible for this translation. Acest document a fost tradus și revizuit cu asistența financiară a Consiliului Europei. [Institutul European din România](#) este singurul responsabil pentru această traducere.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI SECȚIA A TREIA

CAUZA S.P. ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA RUSIEI

(Cererile nr. 36463/11 și alte 10 – a se vedea lista din anexă)

HOTĂRÂRE

Această versiune a fost rectificată la 6 iunie 2023, în temeiul art. 81 din Regulamentul Curții.

Art. 3 (sub aspect material) • Tratamente inumane și degradante • Segregare, umiliri și abuzuri comise contra deținuților de către alți deținuți din cauza statutului inferior în ierarhia neoficială a deținuților tolerată de personalul penitenciarelor • Stigmatizarea reclamanților, repartizarea de sarcini dezonorante și negarea nevoilor de bază, puse în practică sub amenințarea cu violența și cu violență fizică și sexuală ocazională, având ca rezultat o teamă constantă de-a lungul anilor • Neadoptarea unor măsuri individuale de protecție de către autoritățile naționale • Lipsa unor acțiuni din partea statului pentru a aborda problema sistemică
Art. 13 (+ Art. 3) • Lipsa unei căi de atac efective

STRASBOURG

2 mai 2023

DEFINITIVĂ

2/08/2023

*Hotărârea a devenit definitivă în condițiile prevăzute la art. 44 § 2 din Convenție.
Aceasta poate suferi modificări de formă.*

În cauza S.P. și alții împotriva Rusiei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a treia), reunită într-o Cameră compusă din:

Pere Pastor Vilanova, *președinte*,

Georgios A. Serghides,

Yonko Grozev,

Jolien Schukking,

Peeter Roosma,

Ioannis Ktistakis,

Andreas Zünd, *judcători*,

și Olga Cernișova, *grefier adjunct de secție*,

având în vedere:

cele 11 cereri (a se vedea numerele cererilor enumerate în anexă) îndreptate împotriva Federației Ruse care au fost depuse la Curte în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”) de 11 resortisanți ruși care sunt menționați numai prin primele lor inițiale, în temeiul unei decizii a președintelui Secției de a nu se divulga numele acestora;

decizia de a comunica guvernului rus („Guvernul”) capetele de cerere referitoare, în special, la situația lor în cadrul unei ierarhii neoficiale în penitenciare și la absența unor căi de atac interne efective, precum și la alte aspecte ale detenției lor, și de a declara inadmisibile celelalte cereri;

decizia de a acorda prioritate cererii nr. 45049/17;

observațiile prezentate de guvernul pârât și cele prezentate ca răspuns de reclamantii;

observațiile prezentate de Rețeaua Europeană de Contencios Penitenciar („*Réseau européen de contentieux pénitentiaire*”), a cărei cerere de a interveni a fost admisă de președintele Secției;

decizia președintelui Secției de a numi unul dintre judecătorii în exercițiu ai Curții pentru a exercita funcția de judecător *ad-hoc*, aplicând prin analogie art. 29 § 2 din Regulamentul de procedură al Curții (a se vedea, pentru o situație similară și o explicație a contextului, *Kutaiev împotriva Rusiei*, nr. 17912/15, pct. 4-8, 24 ianuarie 2023);

după ce a deliberat în camera de consiliu, la 21 martie 2023,

pronunță prezenta hotărâre, adoptată la aceeași dată:

INTRODUCERE

1. Cauza are ca obiect pretinsele tratamente inumane și degradante aplicate reclamantilor în unități penitenciare din Rusia ca urmare a poziției lor inferioare într-o ierarhie neoficială a deținuților. Are ca obiect, de asemenea, pretinsa lipsă a unor căi de atac interne efective pentru plângerile lor în acest sens.

ÎN FAPT

2. Numele reprezentanților reclamanților sunt enumerate în anexă.

3. Guvernul rus („Guvernul”) a fost reprezentat inițial de domnii G. Matiușkin și M. Galperin, foști reprezentanți ai Federației Ruse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, iar ulterior de succesorul acestora în funcție, domnul M. Vinogradov.

I. SITUAȚIA RECLAMANȚILOR DE DEȚINUȚI „MARGINALIZAȚI”

4. Reclamanții sunt infractori condamnați care au executat sau în prezent se află în executarea unor pedepse în centre corecționale situate în regiunile Kostroma, Sverdlovsk și Irkutsk, precum și în republicile Komi, Marîi El și Mordovia. Detaliile privind pedepsele cu închisoarea aplicate reclamanților, inclusiv numerele locurilor de deținere și datele primirii în penitenciar, sunt prezentate în anexă.

5. Principalul capăt de cerere al reclamanților se referă la faptul că au fost supuși unor tratamente inumane și degradante ca urmare a statutului lor inferior într-o ierarhie neoficială a deținuților, care se aplică în locurile de deținere din Rusia și este susținută de un cod de conduită neoficial al lumii interlope, cunoscut sub denumirea „regulile” („понятия”). Acest cod împarte deținuții în patru categorii principale sau „caste” („масть”). Pe baza experienței lor personale, a plângerilor lor adresate autorităților (*infra*, pct. 22-33), a unor cercetări ample și a unor rapoarte oficiale privind ierarhia deținuților din penitenciarele din Rusia (*infra*, pct. 44-58), reclamanții au prezentat următoarea descriere a tratamentelor la care au fost supuși în calitate de deținuți „marginalizați” în cadrul unei ierarhii neoficiale a deținuților din unitățile penitenciare din Rusia.

6. Grupul aflat în vârful ierarhiei este „elita criminală” sau „mafioții” („авторитеты” sau „блатные”). Funcția elitei criminale include menținerea și interpretarea codului neoficial al deținuților, în special atunci când se ocupă de conflictele dintre deținuți. Aceștia sunt, de obicei, infractori înveterați, cu condamnări multiple, care impun ierarhia neoficială prin amenințări și violență. Codul de conduită neoficial îi împiedică să desfășoare orice fel de muncă ori să coopereze cu personalul penitenciarului.

7. „Colaboratorii” sau „roșii” („козлы” sau „красные”), care lucrează cu polițiștii de penitenciare pentru a asigura ordinea sau a îndeplini sarcini administrative, ca de exemplu gestionarea sau distribuirea de bunuri, alcătuiesc o clasă semi-privilegiată.

8. Marea majoritate a deținuților intră în categoria largă cunoscută sub numele de „mujici” sau „băieți” („мужики”). Aceștia acceptă codul de conduită neoficial, abținându-se totodată de la cooperarea activă cu administrația penitenciarului.

9. Reclamanții aparțin categoriei din partea de jos a ierarhiei neoficiale a deținuților, „marginalizați”, care mai poartă denumirea – printre multe altele – de „cocoși” (*„nemyxu”*), „reduși” sau „declasați” (*„опущенные”*, *„обиженные”*). Reclamanților „marginalizați” li s-au repartizat activități care au fost considerate nepotrivite pentru alți deținuți din cauza naturii lor „necurate”. Treburile lor includeau efectuarea curățeniei la latrine, toalete turcești, cabine de duș, săli de baie sau terenuri de sport. Potrivit domnilor S.P. și A.T., personalul penitenciarului se asigura că un anumit număr de „marginalizați” era disponibil în fiecare brigadă pentru a efectua „munca murdară” care era considerată degradantă și era evitată de alți deținuți.

10. Probele prezentate de reclamanți arată că lista acțiunilor care pot duce la „declasarea” unui deținut este lungă și include, de exemplu, faptul de a fura de la alți deținuți, a nu restitui o datorie, a fi informator sau „turnător”, a avea un aspect sau comportament necurat ori neigienic, sau a atinge accidental un alt „marginalizat” sau bunurile acestuia. Alte „abateri” care pot fi pedepsite prin „declasare” includ condamnarea pentru infracțiuni sexuale și infracțiuni contra copiilor, precum și recunoașterea faptului că a făcut sex anal sau oral, fie de bună-voie, fie cu forța.

11. Reclamanții V.D., A.S. și S.I. au fost încadrați în categoria „marginalizați” în urma unor condamnări pentru infracțiuni sexuale. În cazul domnului V.D., administrația penitenciarului a divulgat informații privind infracțiunile pentru care a fost condamnat prin afișarea fotografiei sale pe un avizier dintr-un spațiu comun împreună cu textul „înclinat spre pedofilie” în legenda fotografiei. Alți reclamanți au fost clasificați ca „marginalizați” după ce au atins accidental bunurile sau persoana unui alt deținut „marginalizat” (domnul M.Y.) ori au fost în contact cu ceva considerat „necurat”, de exemplu podeaua toaletei (domnul A.O.). Alții au rămas cu acest statut dintr-un centru pentru minori sau dintr-o perioadă anterioară de detenție petrecută într-un complex securizat împreună cu deținuți „marginalizați” (domnul A.M., domnul I.A.). Unii reclamanți au fost acuzați, ori au spus în mod accidental altora, că au avut relații sexuale interzise de codul de conduită neoficial al deținuților, ceea ce a dus la declasarea lor (domnul I.K.).

12. Stigmatul asociat statutului reclamanților de „marginalizați” este permanent: dacă erau transferați într-un alt penitenciar sau într-o altă unitate penitenciară, erau nevoiți să îl dezvăluie celorlalți deținuți ori să fie pedepsiți pentru că și-au ascuns statutul (domnul A.M.). La primirea reclamanților în penitenciar, un supraveghetor neoficial (*„смотрящий”*) repartiza „marginalizaților” fie sarcinile dezonorante, fie să ofere servicii sexuale altor deținuți. Potrivit reclamanților, refuzul de a presta serviciile care le-au fost repartizate s-ar fi soldat cu bătăi severe și acte de violență sexuală sau sexualizată.

13. Unul dintre reclamanți (domnul V.I.), care a fost obligat să presteze servicii sexuale altor deținuți, a contractat HIV. A avut rezultat negativ la

testul HIV la primirea sa în penitenciar în martie 2012 și apoi rezultat pozitiv în ianuarie 2016.

14. Segregarea reclamanților „marginalizați” era simbolică și totodată fizică: le erau alocate spații de locuit separate și diferite și erau nevoiți să aibă propriile tacâmuri și ustensile de bucătărie. Le era interzis să atingă mobila, tacâmurile sau obiectele personale ale altor deținuți. Dacă ar fi făcut așa ceva, obiectele ar fi devenit „murdare” și nu ar mai fi putut fi folosite de alții de teama „contaminării”. Reclamanților „marginalizați” le era interzis, de asemenea, să îi atingă pe alții ori să dea mâna cu ei; erau obligați să facă loc deținuților din alte categorii atunci când mergeau pe coridoare și să stea lângă perete pentru a le face loc să treacă.

15. În zona de dormit, reclamanții „marginalizați” au primit cele mai inconfortabile paturi și, dacă nu erau disponibile suficiente paturi pentru „marginalizați”, aceștia erau obligați să doarmă pe podea timp de câteva săptămâni și chiar luni până când devenea disponibil un pat pentru „marginalizați” (domnii A.O., M.Y.). Paturile pentru „marginalizați” erau amplasate în „colțul marginalizaților”, care avea cearșafuri atârinate în jur pentru a asigura separarea fizică de restul dormitorului.

16. Reclamanții „marginalizați” aveau repartizată o masă specifică în cantină și o chiuvetă specială și nu le era permis să mănânce ori să se așeze în altă parte. Tacâmurile lor aveau adesea un semn special, de exemplu o gaură făcută în castroanele și lingurile lor (domnii S.P., V.D., A.O.). Nu le era permis să își depoziteze mâncarea în frigiderile comune ori să intre în zona pentru gătit unde alți deținuți își încălzeau mâncarea (domnii A.O., M.Y.).

17. Reclamanții „marginalizați” puteau folosi dușurile comune după ce terminau toți ceilalți și nu li se permitea să folosească spălătoria comună. Erau nevoiți să își spele singuri hainele și lenjeria de pat, iar domnul V.D. a trebuit să se tundă singur.

18. Reclamanților „marginalizați” le era permis să consulte un medic generalist sau un medic specialist numai după terminarea examinării tuturor celorlalți, de aceea domnul S.P. a rămas fără tratament stomatologic timp de 5 ani din cauza timpului îndelungat de așteptare și a faptului că dentistul făcea vizite doar o dată sau de două ori pe lună.

19. Reclamanții „marginalizați” erau supuși abuzurilor verbale și amenințărilor cu violență, iar domnul A.O. a fost victima violenței fizice. Domnul A.S. a relatat că a fost bătut periodic în timpul petrecut în unitate, suferind o bătaie gravă în data de 11 decembrie 2018 și o înjunghiere în piept cu un obiect ascuțit în data de 16 martie 2019.

20. Reclamanții au relatat că practicile personalului penitenciarelor au demonstrat frecvent o aprobare tacită a ierarhiei neoficiale. În timpul unei evaluări inițiale, personalul obișnuia să pună întrebări despre „statutul” unui deținut pentru a decide unde ar trebui să fie repartizat. În unele unități, personalul îi separa fizic pe deținuți în funcție de statutul lor neoficial. De

asemenea, personalul nu distribuia în mod egal sarcinile de curățenie prin rotație.

21. Domnul V.D. a sugerat că personalul penitenciarului ar fi putut să îi transfere pe toți „marginalizații” într-o secție separată unde ar fi fost în siguranță. Însă asta ar fi însemnat ca deținuții din secțiile celelalte să facă „munca murdară”, situație împotriva căreia s-ar fi putut revolta. Domnii I.A., A.O. și M.Y. au relatat că au fost deținuți într-o secție în care erau cazați doar deținuți „marginalizați”. Domnul I.A. a declarat, de asemenea, că, atunci când a solicitat să fie transferat într-un „loc sigur”, administrația l-a cazat într-o „cameră de siguranță personală” („помещение личной безопасности”), care era practic o structură separată pentru „marginalizați”. Potrivit domnului I.A., în conformitate cu regulile codului de conduită neoficial, o cerere de transfer în zona de siguranță înseamnă recunoașterea declasării unui deținut în categoria „marginalizați”.

II. PLÂNGERI ADRESATE AUTORITĂȚILOR

22. Potrivit reclamanților, administrația penitenciarului nu era doar conștientă de sistemul ierarhic neoficial existent, ci era și complice la acesta, ceea ce făcea ca eventualele plângeri adresate administrației să fie nu doar ineficiente, ci și periculoase. Totuși, aceștia au încercat să se plângă diferitelor organisme de stat cu autoritatea de a supraveghea unitățile penitenciare.

A. Plângeri adresate departamentelor regionale ale Serviciului Federal pentru Executarea Pedepselor

23. Domnul A.T. s-a plâns Ombudsmanului că a fost obligat să îndeplinească sarcini de curățenie în centrul corecțional. La 17 octombrie 2011, Ombudsmanul a transmis această plângere departamentului regional Sverdlovsk din cadrul Serviciului Federal pentru Executarea Pedepselor („FSIN”). La 18 noiembrie 2011, un adjunct al șefului departamentului i-a scris domnului A.T. că, potrivit declarațiilor administrației penitenciarului și ale altor deținuți, nu a fost niciodată obligat să îndeplinească alte sarcini de curățenie decât 2 ore de muncă regulamentară în folosul comunității pe săptămână.

24. La 21 februarie 2017, domnul S.I. a depus plângere la departamentul de securitate internă al FSIN cu privire la greutățile determinate de poziția sa în ierarhia neoficială. Întrucât nu a primit niciun răspuns din partea FSIN, acesta a depus o nouă plângere la Parchetul regional, pe care a înaintat-o apoi departamentului regional Ulianovsk al FSIN. FSIN a răspuns că nu a primit niciodată plângerea reclamantului din 21 februarie 2017.

B. Plângere la Serviciul Federal de Securitate

25. La 7 decembrie 2018, domnul S.I. a depus plângere la Serviciul Federal de Securitate cu privire la bătăile, umilirile, agresiunile sexuale și intimidările suferite din partea unor deținuți. Plângerea sa a fost înaintată Comitetului de Investigații, Parchetului regional și Departamentului Principal al FSIN. Nu a primit niciun răspuns din partea acestor autorități.

C. Pretenții civile

1. Domnul A.T.(cererea nr. 35817/13)

26. La 19 martie 2012, domnul A.T. a introdus o acțiune împotriva personalului penitenciarului în fața unei instanțe civile, solicitând despăgubiri pentru prejudiciul moral suferit ca urmare a faptului că a fost obligat să desfășoare o muncă obligatorie și a trebuit să lucreze zilnic fără plată. Ca răspuns la plângere, administrația penitenciarului a susținut că nu l-a supus niciodată la muncă forțată și că acesta a fost forțat să facă curățenie de către alți deținuți. A susținut, de asemenea, că nu a avut cunoștință de situație deoarece acesta nu s-a plâns niciodată în legătură cu aceasta.

27. La 18 septembrie 2012, Judecătoria Tagilstroievski din Nijni Tagil a respins cererea, constatând că, deși domnul A.T. „îndeplinise sarcini de curățenie în unitatea nr. 4”, a fost „constrâns să desfășoare această activitate de către deținuți care nu [erau] părți la prezenta cauză, nu de personalul penitenciarului”. De asemenea, instanța a reținut că administrația penitenciarului nu a fost răspunzătoare pentru această situație deoarece domnul A.T. „a avut o abordare pasivă față de protecția drepturilor sale în materie de muncă”.

28. Domnul A.T. a declarat apel, cu motivarea că administrația penitenciarului a avut cunoștință de situația sa. La 8 februarie 2013, Tribunalul Regional Sverdlovsk a respins sumar apelul acestuia.

2. Domnul A.M. (cererea nr. 78224/16)

29. În 2015, domnul A.M. a introdus o acțiune civilă împotriva personalului penitenciarului, solicitând repararea prejudiciului moral în legătură cu neacordarea de lenjerie de pat și articole de igienă și neprotejarea sa împotriva discriminării bazate pe statutul său în ierarhia neoficială. A anexat declarații ale altor deținuți care confirmau susținerile sale. Un deținut a pus la dispoziție, de asemenea, un certificat din dosarul său medical în care se menționa explicit „statutul său social degradat” și care era semnat de un medic generalist și un psihiatru.

30. La 12 mai 2015, Judecătoria Tverskoi din Moscova a respins acțiunea domnului A.M., reținând că acesta nu a prezentat nicio probă în sensul că personalul penitenciarului a acționat ilegal.

D. Plângere adresată Ombudsmanului (Comisarul pentru Drepturile Omului)

31. Domnul A.M. a depus plângere privind stigmatizarea deținuților „marginalizați” la Ombudsman, care, la 16 ianuarie 2016, a răspuns după cum urmează:

„Plângerea dumneavoastră [...] privind încălcarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor condamnate care (potrivit dumneavoastră) au statut social degradat [...] a fost examinată.

Nu neg că suntem cât se poate de conștienți, și nu doar din filme sau cărți, de problema existenței împărțirii în caste a unor persoane condamnate [...] Totuși, în conformitate cu art. 19 § 1 din Constituția Rusiei, toți oamenii sunt egali în fața legii și a instanțelor. În ceea ce privește persoanele condamnate, această cerință înseamnă că toate persoanele condamnate sunt egale în fața [Codului privind executarea pedepselor] [...] Trebuie remarcat faptul că legislația noastră aplicabilă nu conține nicio dispoziție care să permită polițiștilor de penitenciare să umilească persoanele condamnate ori să permită unui grup de deținuți să îi umilească pe alții. Este greu de imaginat ca un director de penitenciar sau un procuror delegat cu supravegherea să recunoască în mod public că aproape toate unitățile penitenciare împart în secret deținuții în categoriile «elită», «mujici», «colaboratori», «statut social degradat», precum și «activiști», «roșii», «negri» etc.; cu alte cuvinte, este puțin probabil ca aceștia să recunoască faptul că nu respectă cerințele [de egalitate în fața] legii. Din acest motiv, orice anchetă directă sau plângere privind actualele condiții nereglementate de detenție a persoanelor private de libertate care au un statut social degradat va genera un răspuns previzibil din partea autorităților respective: împărțirea persoanelor condamnate în diferite grupe de statut într-o astfel de unitate nu a fost stabilită și, prin urmare, nu a existat nicio dovadă de umiliri sau de tratamente inumane și degradante.”

32. Ombudsmanul l-a sfătuit pe domnul A.M. să utilizeze căile de atac existente la nivel național, inclusiv plângeri adresate procurorilor, instanțelor, comisiilor publice de monitorizare și apărătorilor drepturilor omului, și l-a informat că plângerea sa a fost înaintată procurorului regional din Irkutsk spre examinare.

33. La 27 ianuarie 2016, procurorul regional din Irkutsk a transmis plângerea domnului A.M. procurorului regional Krasnoyarsk, care, la rândul său, a trimis-o parchetului districtual și directorului penitenciarului în care se afla acesta. La 7 aprilie 2016, procurorul districtual i-a scris domnului A.M. că susținerile sale erau nefondate și că toți deținuții, fără deosebire, puteau utiliza orice spațiu de locuit și echipament disponibil.

CADRUL JURIDIC ȘI PRACTICA RELEVANTE

I. CADRUL JURIDIC INTERN

A. Drepturile deținuților

34. Codul privind executarea pedepselor (Legea nr. 1-FZ din 8 ianuarie 1997) prevede că deținuții au dreptul de a fi tratați politici de către polițiști

de penitenciare. Aceștia nu trebuie să fie supuși unor tratamente sau pedepse cu cruzime sau degradante (art. 12 § 2).

35. Deținuții au dreptul de a trimite sugestii, cereri și plângeri administrației penitenciarului, administrației superioare a penitenciarelor, instanțelor, parchetelor, organelor publice naționale și locale, Ombudsmanului, comisiilor publice de monitorizare, asociațiilor publice și organismelor internaționale pentru protecția drepturilor omului (art. 12 § 4).

36. Deținuții au dreptul la siguranța persoanei. Directorul penitenciarului poate decide, din proprie inițiativă sau la cererea deținutului, să îl transfere într-un loc sigur ori să ia alte măsuri pentru a înlătura amenințarea la adresa siguranței persoanei sale (art. 13).

37. Singurul tip de muncă pe care deținuții pot fi obligați să o facă fără plată este pentru îmbunătățirea („благотроительство”) incintei penitenciarului sau a zonei înconjurătoare. Durata unei astfel de munci nu poate depăși 2 ore pe săptămână. Deținuții efectuează o astfel de muncă în timpul lor liber și prin rotație (art. 106).

38. Capitolul XXVII din Normele interne ale penitenciarelor, aprobate prin Ordinul ministrului justiției nr. 295 din 16 decembrie 2016, reglementează modalitățile de transfer al unui deținut în siguranță. Art. 184 prevede că, în cazul în care siguranța persoanei unui deținut este amenințată de alți deținuți, acesta are dreptul de a se adresa administrației penitenciarului, verbal sau în scris, care are obligația să ia măsuri imediate pentru a-i asigura siguranța persoanei. Art. 187 prevede că transferul unei astfel de persoane într-un „loc sigur” este dispus de director, sau de directorul adjunct, pentru o perioadă care nu depășește 90 de zile.

B. Structura internă a unităților de corecție

39. Regulamentul unităților penitenciare din unitățile de corecție, aprobat prin Ordinul Ministerului Justiției nr. 259 din 20 decembrie 2005, prevede că toți deținuții ar trebui să fie împărțiți în sectoare de 50–100 de persoane (alineatul 3). Împărțirea deținuților în sectoare servește în special la asigurarea siguranței persoanei lor (alineatul 1). Deținuții rămân în sector pe tot parcursul detenției lor. Un comitet încadrează deținuții în sectoare pe baza trăsăturilor lor de personalitate.

C. Cadre conceptuale pentru dezvoltarea sistemului penal

40. Cadrul conceptual pentru dezvoltarea sistemului penal până în 2020 (Rezoluția Guvernului nr. 1772-r din 14 octombrie 2010) a recunoscut, printre alți factori externi și interni care pun în pericol funcționarea normală a unităților de corecție, „amenințările reprezentate de «elita criminală» [din afara penitenciarelor] și amenințările provenite «din interiorul penitenciarelor» de la liderii grupurilor de deținuți cu atitudine [negativă]”.

41. Cadrul conceptual pentru dezvoltarea sistemului penal în perioada 2017-2025 (Hotărârea Guvernului nr. 2808-r din 23 decembrie 2016) a recunoscut problema persistentă a siguranței deținuților legată de acțiunile ilegale sau influența negativă a liderilor și membrilor „grupurilor cu tendințe infracționale”.

42. Cadrul conceptual actual, care acoperă dezvoltarea sistemului penal până în 2030 (Hotărârea Guvernului nr. 1138-r din 29 aprilie 2021), nu conține nicio referire la ierarhia neoficială a deținuților.

II. COMITETUL PENTRU PREVENIREA TORTURII

43. Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatamentelor Inumane sau Degradante (CPT), în raportul privind vizita sa în Rusia efectuată în perioada 21 mai – 4 iunie 2012 [CPT/Inf (2013) 41], a precizat că delegația sa a primit descrieri detaliate ale amenințărilor directe, din partea personalului, cu rele tratamente fizice aplicate de alți deținuți sau ale „declasării” în ierarhia neoficială a deținuților prin agresiune sexuală organizată din partea altor deținuți sau prin contact fizic forțat cu deținuții denumiți „cocoși” (pct. 77). În nota de subsol 23 s-a explicat că „cocoșii” („*nemyxu*”) erau o castă „de neatins” în ierarhia neoficială a deținuților din unitățile FSIN. Astfel de persoane erau respinse de alți deținuți din diferite motive (pentru că au suferit abuzuri sexuale ori au comis infracțiuni sexuale, de exemplu, sau pentru simplul fapt că au fost în contact cu alți așa-numiți „cocoși”) și erau considerate ca prezentând un risc mai mare de a fi supuse unor rele tratamente de către alți deținuți. CPT a solicitat autorităților ruse să adopte o strategie la nivel federal pentru combaterea violenței între deținuți și a intimidării legate de ierarhia neoficială a deținuților (pct. 79).

III. RAPOARTE ȘI CERCETĂRI PREZENTATE DE RECLAMANȚI

A. Cercetare științifică

44. În cercetarea sa privind organizarea vieții în închisoare în Rusia post-sovietică, intitulată „Subcultura penitenciară în Rusia” (*Тюремная субкультура в России*, Moscova 2001, pag. 98-105), dr. A. Oleinik, doctor în economie și sociologie, a făcut următoarele observații:

„Sistemul castelor are o istorie îndelungată în penitenciarele din Rusia. Categoriile neoficiale de deținuți au existat în lagărele rusești *katorga* (muncă silnică) cu mult înainte de Revoluția din octombrie 1917 [...] Înființarea de lagăre de muncă silnică [în URSS] nu a abolit clasificarea neoficială, ci mai degrabă a consolidat-o, deși a devenit mai puțin diversificată [...] Categoriile sunt universal prezente, indiferent de așezarea geografică a penitenciarului sau de regimul de siguranță al acestuia [...]

Marginalizații, membrii ostracizați ai comunității penitenciare sunt desemnați în mod colectiv cu termenul de «colorați» (*маски*) [...] Nu au drept de cetățenie în lumea penitenciarului. Ei sunt excluși din viața socială, iar interacțiunile lor cotidiene se

limitează la comunitatea altor marginalizați. «Am avut o celulă separată pentru marginalizați – aceștia au fost grupați acolo intenționat. Adică, polițiștii de penitenciare au decis asta. Ca să evite orice fel de probleme [...]» [povestește un fost deținut din amintirile sale]. În ciuda situației lor marginale, membrii unui asemenea grup sunt numeroși: efectivele acestora numără de la câțiva la câteva zeci din întreaga populație carcerală [...]

«Cocoșii» (*nemyxu*) au fost transformați cu forța în homosexuali pasivi pentru infracțiunile care sunt reprobabile din punctul de vedere al moralității și eticii tipice în penitenciar: violența contra copiilor, denunțuri despre alți deținuți sau furturi de la aceștia [...] «Când am ajuns în penitenciar pentru prima dată în 1970, erau doar trei – trei! – «cocoși» în întreaga unitate de 1 200 de deținuți. Apoi am ajuns din nou în penitenciar și erau 23 dintre aceștia. În 1973 am fost eliberat și [d]eținut din nou. Am ajuns la Medin, în regiunea Kaluga, și era o secție plină de ei – trăiau separat, administrația îi ținea sub cheie. Iar acum? Sunt o mulțime în fiecare secție [...]» [a declarat un deținut actual] [...]

45. În teza de doctorat a dr. I. Blohin, conferențiar de drept penal și membru al Comisiei publice de monitorizare a regiunii Rostov, intitulat „Măsurile administrative și legale pentru reducerea la minimum a influenței negative a grupărilor de condamnați cu tendință infracțională în penitenciare” (*Организационно-правовые меры нейтрализации негативного влияния групп осужденных отрицательной направленности в тюрьмах*, Dr. în drept, Institutul de Drept Rostov pe Don din cadrul Ministerului de Interne, Rostov pe Don 1999, pag. 94-95), s-a precizat:

„Retrogradarea unui deținut în categoria «marginalizați» îl situează pe cea mai joasă treaptă a ierarhiei, privându-l practic de toate drepturile. Departe de a fi temporar, statutul său va continua pe tot parcursul detenției sale actuale și, de asemenea, în orice viitoare perioadă de detenție. Această stare de lucruri este impusă de codul de conduită neoficial al deținuților. Astfel, un «marginalizat» care a fost transferat într-o altă unitate sau celulă trebuie să «anunțe» statutul său. Alți deținuți trebuie să-i dezvăluie statutul în cazul în care «marginalizații» aleg să îl ascundă. În acest caz, deținuții care l-au tratat ca pe un egal, care au împărțit locul de dormit sau mâncarea cu el, sunt considerați «pătați» sau spurcați. Aceștia riscă să fie declassați în categoria «marginalizați». Singurul mod în care se pot «purifica» este să omoare ori să provoace vătămări grave deținutului care și-a ascuns statutul de «marginalizat». Desigur, acest lucru îl obligă pe «marginalizat» să își declare în mod voluntar statutul la transferul într-o altă unitate sau în cazul unei noi pedepse.

Astfel, deținutul este privat de drepturile sale pe întreaga durată a pedepsei privative de libertate. Dacă a fost retrogradat în categoria «marginalizați» cu forța, nevoile sale umane și starea sa reală sunt în mare contradicție. Desigur, acest lucru nu este favorabil îndreptării sale.”

46. Cercetarea doctorală realizată de dr. M. Șakirianov, profesor de drept penal la Institutul de Drept din Kazan din cadrul Ministerului de Interne, intitulată „Tradițiile criminale ale deținuților din unitățile penitenciare și modalitățile de suprimare a acestora” (*Преступные традиции среди осужденных в исправительных учреждениях и борьба с ними*, dr. în drept, Universitatea din Sankt Petersburg din cadrul Ministerului de Interne, Sankt Petersburg 2004, pag. 95, 105-107), a ajuns la următoarele constatări:

„Recomandările metodologice făcute de [Direcția Generală pentru Executarea Pedepselor] din cadrul Ministerului Justiției cu privire la modalitățile de neutralizare a activităților ilegale ale liderilor infractori în penitenciare îi încadrează pe toți deținuții [...] în patru categorii neoficiale: privilegiați în mod foarte categoric (*особо устойчиво привилегированные*) («elita criminală» [...]), privilegiați în mod categoric («mujici», «băieți»), privilegiați în mod incert («tauri») și neprivilegiați în mod categoric («marginalizați» de numeroase tipuri) [...]

Tratamentul «marginalizaților» este de o cruzime extremă. Umilirea lor este la cel mai mare nivel în unitățile pentru infractori minori și în centrele cu regim de siguranță medie. În unitățile de tip penitenciar, unitățile cu regim de siguranță sporită și maximă, «marginalizații» reprezintă [1] până la [5]% din efective. Numărul acestora poate ajunge până la 10-12% în unitățile cu regim de siguranță medie și până la 20% în unitățile pentru minori. Cu cât este mai redus regimul de siguranță, cu atât este mai mare numărul lor. În unele locuri, secții întregi sunt pline de ei [...]

În conformitate cu reglementările neoficiale ale penitenciarelor, «marginalizații» au locuri de dormit separate în incinta specială cunoscută sub numele de «cușca maimuțelor». Ei au o masă separată în sala de mese, propriile locuri în sala de cinema, tacâmuri separate și atribuții de muncă specifice. Dau cu mătura în curte, scot gălețile care servesc de toaletă și curăță haznalele [...] Alții nu pot să ia nimic de la ei. Pot să arunce cu ceva spre ei, având grijă să nu îi atingă accidental. Este acceptabil să se folosească [«marginalizații»] pentru a transmite obiecte în celula de pedeapsă atunci când celula este separată de spațiul locuibil printr-o bandă de interdicere a trecerii. În acest caz, se consideră că obiectele care trec prin mâinile «marginalizaților» nu au fost contaminate. Motivul pentru această excepție este că «marginalizații» sunt trimiși să curețe banda de interdicere a trecerii, în timp ce altora li se interzice accesul la ea. Iubiții personali ai «elitei criminale» se bucură de o poziție privilegiată în rândul «marginalizaților», nu sunt bătuți și sunt scutiți de muncă, iar ocazional pot primi cadouri pentru «serviciile» lor. Astfel, orice contact corporal reciproc cu «marginalizații» este interzis; nici vorbitul cu ei nu este recomandat. Totuși, un act homosexual cu membrii acestui grup nu este considerat contact interzis.

Stratificarea neoficială a deținuților este conservatoare până la extrem din acest motiv, îmbunătățirea statutului cuiva [...] este extrem de rară și complicată sau chiar imposibilă pentru categoriile de «marginalizați» și «colaboratori». În același timp, coborârea treptei pe scara ierarhică este un eveniment destul de frecvent în lumea interlopă [...] Destul de des declasarea se face printr-un act homosexual forțat.

Cei din administrația centrelor de arestare preventivă și a centrelor corecționale sunt nevoiți să ia în considerare existența unor categorii de deținuți, chiar dacă toți deținuții trebuie să fie tratați în mod egal între ei și în fața legii în temeiul art. 8 din Codul privind executarea pedepselor. Nu pot să pună un membru al «elitei infracționale» sau un «mujic» într-o celulă în care sunt ținuti «marginalizați». În cazul în care administrația decide să facă acest lucru, ar însemna fie că «liderul infractor» a fost retrogradat, fie că acesta va răni pe cineva sau va fi rănit. Astfel, în practică, deținutul este cel care decide în ce celulă merge [...]

47. Pentru teza sa de doctorat, dr. A. Zosimenko a intervievat 193 de pacienți deținuți din spitalul de psihiatrie al departamentului regional Iaroslav al FSIN care au fost victime ale abuzului sexual în locuri de deținere ori au fost declasați în categoria cea mai joasă, și a analizat dosarele medicale a 30 dintre acești pacienți [„Tulburări psihice la deținuți legate de subcultura specifică locurilor de deținere (violență sexuală și amenințări cu violență)”]

[*Психические расстройства у осужденных, связанные с субкультуральными особенностями мест лишения свободы (сексуальное насилие и его угроза*), dr. în Psihiatrie, Centrul de Stat de Cercetare pentru Psihiatrie Socială și Medico-Legală Serbski, Moscova 2004, pag. 104, 106-107, 111-114]. Constatările sale au fost următoarele:

„Deținuții care au fost victime ale violenței sexuale sau ale retrogradării simbolice nu au avut o oportunitate realistă de a împiedica luarea acestor măsuri împotriva lor. Motivul este acela că decizia de a comite acte de violență este luată de liderii infractori. O majoritate covârșitoare a deținuților urmează ordinele lor fără crâcnire, iar administrația oficială a unităților penitenciare are prea puțin control formal asupra lor [...]

În ambele grupuri de deținuți, cea mai frecventă reacție la retrogradare a fost dezvoltarea unei tulburări psihogenice [67% în rândul victimelor violenței sexuale și 37% în rândul celor declasați simbolic] [...] Al doilea cel mai frecvent comportament a fost așa-numitul «autism» [...] care a implicat o întrerupere temporară a comunicării cu ceilalți [30% dintre victimele unor violuri și 25% în al doilea grup] [...]

Un alt factor traumatic important pentru victimele violenței sexuale și deținuții retrogradați simbolic [...] a fost izolarea socială creată artificial în cadrul comunității penitenciare. Acest lucru s-a realizat prin segregarea fizică a acelui grup de deținuți din incintele care erau cel mai puțin potrivite pentru trai; în cazurile rare când grupul locuia împreună cu ceilalți deținuți, li s-au alocat locurile de dormit cele mai proaste din punct de vedere obiectiv (dacă aceste locuri erau limitate, erau pe podea, sub nivelul inferior al paturilor suprapuse) sau locuri inferioare din punct de vedere subiectiv – conform regulilor lumii interlope – de exemplu paturile din apropierea toaletei sau situate în colțul cel mai îndepărtat, slab luminat al celei.”

Dr. Zosimenko a constatat că majoritatea deținuților intervievați (54% dintre victimele violurilor și 44% dintre ceilalți) nu au cerut ajutor din partea personalului, știind că nu vor fi capabili să își restabilească statutul social anterior, care a fost pierdut pentru totdeauna, și temându-se de repercusiuni ulterioare. Cei care au solicitat asistență – 6% și, respectiv, 5% din cele două grupuri – nu au primit niciun răspuns. În cazul altora, s-au pus în aplicare următoarele măsuri:

(1) Transferul victimei într-o altă secție sau celulă (6% și, respectiv, 7%) în vederea izolării sale de infractori și a prevenirii altor acte de violență și umilire atât din partea lor, cât și din partea sa.

(2) Izolarea victimei de restul deținuților pentru a-i acorda timp să se adapteze la noul statut social (11% și, respectiv, 10%). Acest lucru s-a realizat frecvent prin disciplinarea victimei pentru abateri imaginare sau exagerate și izolarea sa în celula de pedeapsă (*ШИЗО*) sau în celule de tip închisoare (*ПКТ*).

(3) Pedepsirea celor care nu respectau regulile (6% și, respectiv, 1%). Dr. Zosimenko a subliniat că, deși este importantă din punct de vedere subiectiv pentru victimă, pedeapsa nu era capabilă să îi îmbunătățească reputația față de deținuți. Diferența de șase ori mai mare dintre cele două grupuri a fost explicată de natura obiectivă, demonstrabilă a unui act sexual care a lăsat

urme fizice victimelor, spre deosebire de ordinul oral și neconsemnat de a ostraciza victima emis de conducerea infracțională.

(4) Internarea victimei în spitalul penitenciar (69% și, respectiv, 42%). Scopul măsurii era dublu: în primul rând, examinarea medicală și tratamentul unei tulburări psihosomatice cauzate de violența comisă asupra victimei și, în al doilea rând, izolarea pe termen lung a victimei de infractori.

48. Un manual de psihologie penală, elaborat pentru instituțiile de învățământ din cadrul Ministerului Justiției de către I. Dmitriev și B. Kazak (Rostov-pe-Don, 2007), prezintă istoria și structura subculturii penitenciare:

Capitolul 15. Subcultura penitenciară în comunitatea penitenciară

„[...] La începutul anilor 1950, cel puțin jumătate din incidentele din lagărele și coloniile de muncă au fost legate de dorința elitei infracționale de a menține un mod de viață exploatator. Adeseori aceștia au comis, cu violență, violuri, bătăi și chiar omoruri. A apărut o nouă clasă de deținuți – «marginalizați» (*оближенные, опущенные, девки*). Reguli nescrise le-au interzis să împartă celula cu alți deținuți, să mănânce la aceeași masă ori să efectueze anumite tipuri de muncă [...]

[...] În ultimii ani, componența grupului menționat [de «marginalizați»] a suferit modificări substanțiale. Anterior, acesta fusese format într-o mare măsură din homosexuali pasivi (au existat mai puțin de 10 astfel de deținuți în unitate). În ultimii ani, grupul s-a extins prin includerea deținuților incapabili să ramburseze o datorie aferentă unui card, suspectați de colaborare cu administrația sau excluși din caste superioare pentru încălcarea codului de conduită [...]

Munca corecțională individuală cu acea categorie de deținuți este complicată, deoarece mulți polițiști de penitenciare, dar și alți deținuți, evită orice comunicare cu ei [...]

49. Un studiu asupra a 60 de deținuți din penitenciarul-spital din regiunea Perm, realizat în comun de dr. N. Uzlov, profesor universitar și doctor în medicină, și de maiorul S. Araslanov, șeful serviciului de primire și triaj al spitalului respectiv, intitulat „Reziliența și bunăstarea psihologică a condamnaților în funcție de statutul lor în penitenciar” (*Жизнестойкость и психологическое благополучие заключенных в соответствии с их тюремной иерархией*, Psihologie și Drept, nr. 2, 2012), a constatat următoarele:

„Unul dintre obstacolele majore în calea îndreptării într-o unitate penitenciară este subcultura antisocială cu propriile valori, coduri de conduită, rețele de relații neoficiale și o împărțire bine stabilită a deținuților în caste [...]

Un total de 60 de deținuți cu vârste între 24 și 60 de ani care îndeplinesc sarcini de întreținere manuală în unitatea medicală de triaj a unității de tranzit KTB-7 din regiunea Perm – dintr-un efectiv total de 98 – au fost studiați [...]. În conformitate cu ierarhia deținuților, aceștia sunt împărțiți în «marginalizați» (16 persoane), «colaboratori» (17 persoane) și «mujici» (65 de persoane) [...]

Un număr mare de «marginalizați» (11 persoane sau 68,7%) au dobândit acest statut atunci când erau minori. Motivele pentru care au fost retrogradați în acest grup au fost următoarele:

- (1) infracțiuni legate de viol – 2;
- (2) relații de colaborare cu personalul penitenciarului – 1;
- (3) presiune psihologică și fizică din partea altor deținuți din centrele de arestare preventivă (discuții pe teme de sex în care, de exemplu, au menționat că au făcut sex oral cu o femeie; bătaie) – 6 (37,5%);
- (4) alegere personală motivată de lipsa resurselor (pot obține țigări sau ceai pentru efectuarea anumitor activități, precum curățarea toaletelor sau golirea coșului de gunoi) sau de dorința de a obține un anumit confort psihologic – 7 (43,7%).

În unitatea KTB-7, «marginalizații» îndeplinesc următoarele sarcini: (1) întreținerea benzii de interdicere a trecerii care marchează limita interioară a unității (abatere majoră în cazul deținuților din alte categorii, care poate duce la declassare); (2) întreținerea gropii de gunoi; (3) lucrări sanitare (deblocarea conductelor de canalizare); (4) curățarea toaletelor din incintă.

Rezultatele studiului psihologic au demonstrat că «marginalizații» consideră că situația lor este destul de acceptabilă. Acest lucru se poate explica prin confortul relativ al condițiilor de detenție ale acestora: au o zonă de locuit separată, un loc separat în sala de mese, un interval de timp separat în baie etc. Întrucât statutul lor este în esență fix – și, în temeiul legilor penitenciarului, practic permanent – nu trebuie să facă impresie bună altor deținuți sau polițiștilor de penitenciare. În cele din urmă, ei simt valoarea și importanța lor pentru unitate deoarece îndeplinesc sarcinile pe care nimeni altcineva nu le poate face [...]

50. În teza sa de doctorat, „Descrierea criminologică a infracționalității de grup în cadrul unităților penitenciare și măsurile de contracarare a acesteia” (*Криминологическая характеристика групповой преступности в пенитенциарных учреждениях и меры противодействия ей*), dr. în drept, Institutul de Drept Samara al FSIN, Samara 2016, pag. 67-68, maiorul S. Bondarenko, fost ofițer operațional și șef al departamentului operațional al unității IK-6, a menționat următoarele:

„«Marginalizații» [...] ocupă treapta inferioară a scărilor ierarhice, iar această categorie este destul de numeroasă. Statutul de «marginalizat» este permanent și îi afectează întreaga viață în sistemul penitenciar [...]

Timp de mai multe decenii, administrarea anumitor unități s-a străduit să elimine împărțirea deținuților în categorii neoficiale. În cel mai bun caz, încercările lor au dus la refuz de hrană în masă; în cel mai rău caz, la nesupunere persistentă și încălcare de alte tipuri a ordinii interne. S-a mai folosit și următoarea metodă: toți «marginalizații» au fost grupați într-o secție separată pentru a-i proteja împotriva insultelor și umilirilor din partea altor deținuți. Totuși, o nouă stratificare, de o mai mare cruzime chiar, s-a stabilit curând în cadrul acelei secții.

Împărțirea în categorii neoficiale există în aproape fiecare unitate penitenciară. În funcție de caracteristicile specifice ale unității, repartizarea deținuților între categorii poate să difere.

Există unități în care numărul membrilor «elitei criminale» este redus la minimum; aceștia sunt segregați în spații încuiate și nu au nicio influență asupra maselor de deținuți. Astfel de unități sunt puține, iar nivelul infracționalității în aceste unități este sub media din Rusia. Printre exemplele pozitive se numără unitatea IK-7 din Meleuz,

în Republica Baškortostan, și unitatea IK-6 Delfinul negru din Sol-Iletsk, în regiunea Orenburg.”

51. În cercetarea lor cu privire la caracteristicile psihologice ale comportamentului ilicit al deținuților din unitățile penitenciare, dr. A. Bykov și colegii săi de la Institutul de Cercetare al FSIN (*Личность осужденного – пенитенциарного правонарушителя: общая характеристика, основы детерминации профилактического воздействия*, Revista Academiei Nijni Novgorod din cadrul Ministerului de Interne, Nijni Novgorod 2017, pag. 64-73) a identificat principalii catalizatori ai activităților ilegale în penitenciarele din Rusia, care sunt direct legați de poziția unui deținut în ierarhie:

„(1) greșeli în alegerea diferitelor grupuri de deținuți (locuri de muncă, cursuri de formare, plasament în dormitoare etc.) și neluarea în considerare a gravității infracțiunilor săvârșite, a originii etnice, a controverselor rasiale și a abaterilor mintale;

(2) credința unui anumit număr de deținuți că majoritatea acțiunilor angajaților unității penitenciare are ca scop înrăutățirea vieții deținuților;

(3) lipsa unor munci utile pentru deținuți în unitățile corecționale, prea mult timp liber;

(4) obligația de a purta ținută de penitenciar, ceea ce «provoacă identificarea unei persoane cu mediul infracțional».”

B. Raportul comisiei publice de monitorizare

52. Într-un raport al membrilor Comisiei publice de monitorizare din regiunea Sverdlovsk privind o vizită de monitorizare efectuată la unitatea IZ-66/1 din Ekaterinburg la 31 ianuarie 2012 s-au precizat următoarele:

„Celula 101 (26,40 mp, 10 paturi, 15 deținuți) cazează câțiva deținuți infectați cu tuberculoză. Unii deținuți dorm pe podea; directorul unității, [domnul] Mamedov, a comentat că deținuții au decis între ei cine era «marginalizat» și trebuia să doarmă pe podea [...]

Constatări ale inspecției limitate privind asigurarea drepturilor deținuților, recomandări:

– este scandalos faptul că relațiile dintre deținuții din unitatea SIZO-1 sunt guvernate de «reguli» (*понятия*) mai degrabă decât de Regulamentul de ordine interioară [al unităților penitenciare] și devine și mai scandalos atunci când acesta devine regulă pentru directorul unității [...]

C. Sondaj privind situația „marginalizaților” din penitenciarele din regiunea Perm

53. În 2018, membri ai Consiliului Public din cadrul departamentului regional Perm al FSIN (*Общественный совет при ГУФСИН по Пермскому краю*), reprezentând o entitate înființată pentru a oferi consiliere administrației penitenciarului cu privire la resocializarea persoanelor condamnate și respectarea normelor în materie de drepturi ale omului,

precum și membri ai comisiei publice de monitorizare a regiunii Perm (*Общественная наблюдательная комиссия Пермского края*) au lansat proiectul „Salvarea marginalizaților din penitenciare. Acțiune publică de combatere a discriminării deținuților cu statut social inferior în unitățile din regiunea Perm” (*Спассти тюремных изгоев. Общественное противодействие дискриминации осуждённых с пониженным социальным статусом в местах заключения Пермского края*). Aceștia au efectuat un sondaj în rândul deținuților din toate unitățile penitenciare din regiunea Perm, inclusiv în centrele de arestare preventivă, unitățile pentru minori și femei, pentru a afla opiniile și atitudinile lor față de situația deținuților „marginalizați”. În acest scop, au efectuat vizite la 24 din cele 34 de unități din regiune, au intervievat 23 de directori de penitenciare și 115 angajați și au primit 615 chestionare completate de la deținuții din categoria „marginalizați” și alte grupuri.

54. În urma studiului s-a constatat că „marginalizații” reprezentau 9,7% din totalul populației carcerale de 12 582 persoane în cele 24 de unități incluse în studiu. Procentul a fost cel mai scăzut în centrele de arestare preventivă și unitățile pentru persoane aflate la prima condamnare (4-6%), semnificativ mai mare în centrele pentru recidiviști (15-16%) și cel mai ridicat în unitățile cu regim de maximă siguranță (21%).

55. Principalele motive ale „declasării” au inclus condamnarea pentru o infracțiune sexuală (45,4% din „marginalizații” chestionați), „declasarea voluntară” (20,4%), furtul de la alții (11,1%), „contaminarea accidentală” (atingerea unui alt „marginalizat” sau a bunurilor sale) (11,1%), orientarea homosexuală (10,2%), datoriile neplătite (6,5%), solicitarea adresată administrației penitenciarului pentru plasare într-un loc sigur (6,5%) și faptul de a fi „turnător” (4,6%). Ritualul de „declasare” consta în a le spune să își ducă lucrurile în „colțul marginalizaților” (39,8% dintre „marginalizații” chestionați), a li se perfora o gaură în tacâmuri (6,5%), a li se face un tatuaj sau o cicatrice (5,6%) și a fi violați (3,7%).

56. „Marginalizații” respondenți au raportat abuzuri și violențe din partea altor deținuți: injurii și insulte (27,8%), bătăi (6,5%), lovituri cu pumnii și picioarele (6,5%), faptul că li s-au furat alimente sau țigări (5,6%), faptul că au fost forțați să îndeplinească sarcinile de muncă ale altor persoane (4,6%), violență sexuală (3,7%), asumarea răspunderii pentru abaterile altor persoane (1,9%). Și personalul penitenciarului i-a supus pe „marginalizați” la injurii (17,6%) și amenințări (4,6%), i-a forțat să facă munci murdare (5,6%) și i-a bătut sau i-a lovit cu pumnii (5,6%).

57. „Marginalizații” au fost repartizați să facă curățenie la toalete (55,6% din „marginalizații” respondenți), în dormitoare sau celule (52,8%), să lucreze în ateliere (51,9%), să facă curățenie în curtea exterioară (45,4%), să efectueze lucrări de întreținere (38,9%), să spele haine pentru alți deținuți (37%), să facă curățenie în cantină (13%) și să presteze servicii sexuale pentru alții (8,1% dintre respondenți din afara grupului „marginalizați”).

58. Când li s-a cerut părerea cu privire la existența „marginalizaților”, o treime dintre deținuți nu au răspuns. Dintre cei care au făcut-o, aproximativ jumătate au crezut că existența lor este un „fenomen normal” deoarece „fiecare este responsabil pentru propria soartă” sau pentru că „există și țapi ispășitori în exterior”. Un sfert din numărul deținuților considera existența lor „anormală”, dar inevitabilă, fie pentru că „așa este viața în penitenciar”, fie pentru că „oamenii care sunt de acord să fie marginalizați nu [pot] fi ajutați”. Aproximativ 2,3% dintre respondenți și-au exprimat opinia că autoritățile ar trebui să combată problema „marginalizaților” prin crearea unor condiții identice pentru toți deținuții.

59. Când au fost întrebați dacă „marginalizații” s-au plâns administrației penitenciarului, deținuții din afara grupului „marginalizaților” au crezut că au făcut așa ceva (38,2%) sau nu (4,6%); ceilalți nu au știut ori au refuzat să răspundă. În grupul „marginalizați”, 83,4% au declarat că nu s-au plâns administrației penitenciarului ori au refuzat să răspundă; 16,7% au spus că au făcut plângere. În acest din urmă grup, 55,5% au primit un răspuns pozitiv sau parțial pozitiv la plângerea lor.

60. Concluzia studiului a fost că personalul penitenciarului nu doar că era obișnuit cu ierarhia neoficială, ci devenise o parte importantă a acesteia. În timpul interviurilor, unii polițiști de penitenciare au susținut că „marginalizații” constituiau grupul cel mai dificil și predispus la conflicte cu care lucrau, în timp ce alții, dimpotrivă, i-au considerat utili deoarece îi ajutau să păstreze curățenia în unitate.

ÎN DREPT

I. CHESTIUNI PROCEDURALE

A. CU PRIVIRE LA CONEXAREA CERERILOR

61. Având în vedere obiectul similar al cererilor, Curtea consideră necesar să conexeze examinarea acestora în vederea pronunțării unei singure hotărâri.

B. Competența

62. Curtea observă că faptele care au condus la pretinsele încălcări ale Convenției au avut loc înainte de 16 septembrie 2022, dată la care Federația Rusă a încetat de a mai fi parte la Convenție. Prin urmare, Curtea decide că este competentă să examineze prezenta cerere [a se vedea *Fedotova și alții împotriva Rusiei* (MC), nr. 40792/10 și alte 2, pct. 68-73, 17 ianuarie 2023].

C. Succesiunea procedurală în cazul domnului M.Y.

63. Domnul M.Y., reclamant în cererea nr. 49247/15, a decedat în 2018. Văduva sa, doamna M.Y., a comunicat Curții dorința de a continua procedura în locul său. Guvernul a obiectat pe baza faptului că drepturile prevăzute de art. 3 din Convenție sunt eminamente personale și netransferabile.

64. Curtea a admis anterior că, în cererile având ca obiect art. 3 din Convenție, o rudă apropiată a reclamantului decedat are calitate procesuală activă pentru a continua cererea (a se vedea *Magnitski și alții împotriva Rusiei*, nr. 32631/09 și 53799/12, pct. 176, 27 august 2019, cu trimiteri suplimentare). Având în vedere obiectul cererii, Curtea consideră că doamna M.Y. are un interes legitim de a continua procedura în locul domnului M.Y.

II. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 3 ȘI ART. 13 DIN CONVENȚIE

65. Reclamanții s-au plâns că au suferit tratamente inumane și degradante din cauza statutului lor de „marginalizați” în ierarhia neoficială a deținuților, fapt care constituie o încălcare a art. 3 din Convenție, care prevede următoarele:

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

Reclamanții, cu excepția domnilor S.P., V.D. și A.T., s-au plâns, de asemenea, că nu au avut la dispoziție o cale de atac internă efectivă pentru plângerile lor, fapt care constituie o încălcare a art. 13 din Convenție, care prevede:

„Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de [...] Convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”

A. Cu privire la admisibilitate

66. Guvernul a susținut că cererile sunt inadmisibile pe motivul neepuizării căilor de atac interne. În opinia sa, reclamanții ar fi trebuit să depună plângere la personalul penitenciarului pentru a le asigura siguranța personală sau pentru a fi transferați într-o altă unitate. Guvernul a precizat, de asemenea, că depunerea unei plângeri verbale sau scrise la un procuror ar fi putut fi, de asemenea, o cale de atac efectivă. Inspecțiile de supraveghere efectuate de procurorii delegați la penitenciare constituiau un instrument important pentru protecția drepturilor deținuților, acestea fiind concepute pentru a descoperi chiar și încălcări minore ale legislației ruse. În ultimul rând, reclamanții ar fi putut depune plângeri la instanțele naționale. Guvernul a afirmat că îngrijorarea reclamanților cu privire la divulgarea plângerilor lor era

nefondată întrucât toată corespondența deținuților era trimisă autorităților competente în plicuri sigilate. În cazul în care nu ar fi vrut să trimită plângerile lor de la unități, le-ar fi putut da prietenilor sau rudelor pentru a le trimite în numele lor.

67. Reclamanții au susținut că Guvernul nu a demonstrat existența nici măcar a unei singure căi de atac capabile să le îmbunătățească situația. Curtea a constatat deja că nu existau căi de atac interne efective în ceea ce privește condițiile necorespunzătoare de detenție în locurile de deținere din Rusia, iar situația lor nu era identică, dar similară într-o proporție relevantă, din cauza naturii structurale a problemei. Chiar și în cazurile în care unii reclamanți au încercat căile de atac sugerate de Guvern, încercările lor de a adresa plângeri autorităților nu au avut succes. Reclamanții au citat exemplul domnului A. M., care a depus numeroase plângeri la diferite autorități, inclusiv instanțe, dar nu a putut obține reparații. În general, ar fi fost absurd să se depună plângeri privind tratamentele degradante la administrația penitenciarului, care cunoștea bine ierarhia deținuților, tolera și chiar încuraja existența ei de dragul „ordinii”. Un transfer într-o altă unitate nu ar fi îmbunătățit niciuna dintre situațiile reclamanților deoarece eticheta de „marginalizat” îl urma pe un deținut pe parcursul întregii sale privări de libertate, indiferent de locul de deținere. În plus, trimiterea unei plângeri prin intermediul unei rude sau al unui prieten – așa cum a sugerat Guvernul – ar fi dezvăluit statutul de stigmatizat al reclamanților.

68. Curtea consideră că problema căilor de atac interne este strâns legată de temeinicia capătului de cerere formulat de reclamanți, potrivit căruia aceștia au suferit tratamente inumane și degradante în legătură cu locul lor în ierarhia neoficială a deținuților. Din acest motiv, Curtea conexează excepția preliminară ridicată de Guvern privind neepuizarea căilor de atac interne cu fondul capătului de cerere (a se vedea *Ananiev și alții împotriva Rusiei*, nr. 42525/07 și 60800/08, pct. 70, 10 ianuarie 2012).

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

(a) Guvernul

69. Guvernul a susținut că afirmațiile reclamanților erau nefondate întrucât aceștia nu au depus niciodată plângere la autoritățile naționale, iar pretensele rele tratamente nu au fost dovedite. Acesta nu a comentat situația deținuților „marginalizați” din penitenciarele rusești în general sau afirmația reclamanților că aceștia aparțineau acestui grup. Guvernul a subliniat că vătămrile corporale, tratamentele inumane ori degradante și constrângerea morală constituie infracțiuni în conformitate cu legislația rusă. Codul privind executarea pedepselor impunea conducerea penitenciarului să asigure deținuților siguranța persoanei și să îi transfere, în caz de necesitate, în spații

izolate sau într-o altă unitate. S-au pus în aplicare măsuri pentru a contracara influența lumii interlope, printre care identificarea liderilor infractori și a persoanelor cu influență negativă asupra altor deținuți și izolarea acestora, pedepsirea deținuților care au aderat la tradițiile infracționale și furnizarea de informații juridice deținuților. Comisiile publice de monitorizare care funcționează începând din 2008 au efectuat vizite spontane la unitățile penitenciare și au prezentat rapoartele lor Serviciului Federal de Executare a Pedepselor („FSIN”).

70. Guvernul a furnizat informații detaliate privind cursurile educaționale disponibile deținuților, numărul de cărți și elemente audiovizuale din bibliotecile penitenciarelor, precum și numărul de trupe muzicale, grupuri sportive și terminale informatice. A menționat, de asemenea, testarea cu succes a unui „centru de îmbunătățire a persoanelor condamnate” în cinci unități experimentale. Ca urmare a metodelor îmbunătățite de supraveghere video, numărul infracțiunilor înregistrate a scăzut cu 16%. Guvernul a concluzionat că se iau măsuri active pentru a preveni formarea ierarhiei neoficiale prin umplerea timpului liber al deținuților cu activități culturale și educaționale și îmbunătățirea supravegherii.

71. În cazul domnului V.D., susținerile sale privind amenințările și presiunile din partea altor deținuți au fost respinse de declarațiile scrise ale altor doi deținuți și ale polițiștilor de penitenciare. Versiunea sa privind ierarhia neoficială a deținuților nu a fost legată de nicio acțiune sau omisiune a autorităților statului, ci a reprezentat percepția sa subiectivă cu privire la modul în care s-au format categorii diferite de deținuți, inclusiv din cauza infracțiunilor pe care aceștia le-au comis, precum și relațiile dintre aceștia. În ceea ce privește vătămarile pe care le invocă domnul A.S., Guvernul a susținut că unele dintre acestea nu au atins nivelul minim de gravitate pentru a intra sub incidența art. 3, iar altele au fost autoprovocate. Susținerile domnului A.T. potrivit cărora acesta ar fi fost supus muncii forțate într-o unitate au fost, de asemenea, considerate nefondate, atât de către procuror, cât și de către instanțe.

(b) Reclamanții

72. Reclamanții au susținut că nu au existat încercări reale din partea autorităților ruse pentru a combate violența și abuzurile între deținuți în penitenciare în legătură cu ierarhia neoficială a deținuților, fie la nivel local, fie la nivel federal. Abuzurile și lipsurile pe care le-au suferit din cauza statutului lor inferior în ierarhia deținuților au echivalat cu tratamente inumane și degradante. Nici polițiștii de penitenciare, nici autoritățile de supraveghere nu au luat măsuri concrete pentru a împiedica aplicarea codului de conduită neoficial în cadrul unității în detrimentul „marginalizaților” și pentru a le asigura acestora un mediu sigur. Statisticile Guvernului privind gama de activități educaționale nu au făcut nimic pentru a îmbunătăți situația.

73. Reclamanții din unitățile din regiunea Kostroma au susținut că ierarhia deținuților exista cel puțin din anii 1940 și a fost menționată în documente de scriitori ruși proeminenți, inclusiv Alexander Soljenițin. Ierarhia a fost o consecință a cazării deținuților în dormitoare mari, unde până la o sută de deținuți trăiau în condiții de spațiu redus. Sistemul se auto-perpetuează. În absența unor măsuri de ordine eficiente, grupurile mari alcătuite exclusiv din bărbați i-au ostracizat întotdeauna pe cei mai slabi membri, care au devenit „marginalizați”. Reforma penală rusă din 2010 a prevăzut înlocuirea dormitoarelor cu celule mai mici, dar constrângerile financiare au împiedicat planurile de reformă să continue. Problema „marginalizaților” nu se va rezolva până când Guvernul nu va pune în aplicare un plan de acțiune cuprinzător și clar.

74. Domnul A.M. a susținut că administrația penitenciarului a încurajat, deși pe ascuns, ierarhia în rândul deținuților. Prin împărțirea deținuților în caste superioare și inferioare, administrația putea să îi dirijeze și să îi controleze cu ușurință pe deținuți prin aranjamente tacite cu casta superioară a deținuților reprezentând „elita criminală” și „colaboratorii” care își arătau loialitatea față de administrație, precum și să îi manipuleze pe alți deținuți ca să se supună, folosindu-se de teama lor de a fi retrogradați în cea mai joasă castă. Administrațiile penitenciarelor erau un actor activ în procesul de segregare a deținuților; acestea s-au adaptat la regulile neoficiale predominante și au profitat de ele pentru a-și ușura sarcina de a controla deținuții, consolidând astfel clasificarea ilegală a acestora. Domnul A.M. s-a referit, de asemenea, la natura latentă a pretensei încălcări. Administrațiile nu au admis existența unei subculturi subterane în unitățile aflate sub controlul lor. Totuși, nu aveau cum să ignore existența ierarhiei și influența liderilor infractori. Cadrul conceptual privind dezvoltarea sistemului penal în perioada 2017-2025 a recunoscut acest fapt.

75. Domnul V.D. a declarat că administrația penitenciarului a expus fotografia sa și detalii despre infracțiunea sa pe un avizier. A susținut că autoritățile au obținut trei declarații scrise de la colegii săi deținuți, contrar susținerii Guvernului că au existat doar două. Unul dintre ei l-a descris în mod explicit ca fiind un „marginalizat” și tocmai acea declarație a fost cea pe care Guvernul nu a prezentat-o Curții. Domnul V.D. a prezentat această declarație în sprijinul afirmațiilor sale (*supra*, pct. 71).

76. Domnul S.P. a prezentat o copie a unui chestionar distribuit deținuților de personalul penitenciarului IK-6 din Republica Mari El. Chestionarul punea deținuților întrebări despre bunăstarea lor mintală, relațiile lor cu alți deținuți și cu personalul, precum și despre sugestiile lor pentru îmbunătățirea dotărilor din penitenciar, de exemplu cantina, biblioteca și secția medicală. Printre altele, acesta a inclus întrebări dacă deținuții au urmat „tradiții infracționale” și despre atitudinea lor față de „marginalizați”, cu trei răspunsuri posibile: „disprețuitoare” (*презрительное*), „neutră” sau „îi lovesc de fiecare dată când am ocazia” (*бью при каждом удобном случае*).

(c) Terțul intervenient

77. Terțul intervenient, Rețeaua Europeană de Contencios Penitenciar, a susținut că obligația autorităților statului de a asigura bunăstarea deținuților aflați în grija lor a fost stabilită ferm în jurisprudența Curții. Această obligație ar putea implica măsuri suplimentare de monitorizare a deținuților vulnerabili [s-a făcut trimitere la *Pantea împotriva României*, nr. 33343/96, pct. 192, CEDO 2003-VI (extrase)], cazare în celule separate (*Karaman și alții împotriva Turciei*, nr. 60272/08, pct. 55, 31 ianuarie 2012) sau separare față de potențialii atacatori (*Rodić și alții împotriva Bosniei și Herțegovinei*, nr. 22893/05, pct. 71, 27 mai 2008). Orice măsuri de protecție a deținuților vulnerabili ar trebui să facă parte dintr-o strategie atent concepută pentru combaterea violenței între deținuți (*D.F. împotriva Letoniei*, nr. 11160/07, pct. 87, 29 octombrie 2013). Intervenientul a sugerat că obligația de a asigura bunăstarea deținuților ar trebui să includă și o „obligație de normalizare”. Acest lucru ar necesita crearea unor condiții de detenție care să semene, pe cât posibil, cu viața în afara penitenciarului și promovarea comunicării bazate pe încredere între deținuți și polițiștii de penitenciare. Intervenientul a propus, de asemenea, obligația de a institui organisme independente de monitorizare, alcătuite din membri ai publicului cu mandat pentru a investiga abuzurile din penitenciare.

2. Motivarea Curții**(a) Principii generale**

78. Curtea reiterează faptul că art. 3 din Convenție consacră una dintre cele mai importante valori ale societății democratice. Acesta interzice în mod absolut tortura și tratamentele sau pedepsele inumane ori degradante, indiferent de circumstanțe și de comportamentul victimei [a se vedea, printre multe alte autorități, *Labita împotriva Italiei* (MC), nr. 26772/95, pct. 119, CEDO 2000-IV].

79. În contextul privării de libertate, Curtea a subliniat în mod constant că art. 3 impune statelor contractante nu numai obligația de a se abține de la a provoca rele tratamente, ci și de a lua măsurile preventive necesare pentru a asigura integritatea corporală și psihică și bunăstarea persoanelor private de libertate (a se vedea *Premišinini împotriva Rusiei*, nr. 44973/04, pct. 83, 10 februarie 2011). Statul trebuie să se asigure că persoanele private de libertate sunt deținute în condiții compatibile cu respectarea demnității umane, că modul și metoda de executare a măsurii nu le supun unui stres sau unor greutăți de o intensitate care depășește nivelul inevitabil de suferință inerent în detenție și că, date fiind nevoile practice ale detenției, sănătatea și bunăstarea acestora sunt asigurate în mod adecvat [a se vedea *Muršić împotriva Croației* (MC), nr. 7334/13, pct. 99, 20 octombrie 2016, precum și *Ananiev și alții*, citată anterior, pct. 141].

80. Un alt factor important în evaluarea de către Curte a respectării de către stat a obligațiilor care îi revin în temeiul art. 3 este dacă deținutul făcea parte dintr-un grup deosebit de vulnerabil, de exemplu pentru că face parte dintr-o categorie cu risc crescut de abuz (a se vedea *Stasi împotriva Franței*, nr. 25001/07, pct. 91, 20 octombrie 2011, cu privire la homosexuali; *J.L. împotriva Letoniei*, nr. 23893/06, pct. 68, 17 aprilie 2012, cu privire la colaboratorii poliției; *D.F. împotriva Letoniei*, citată anterior, pct. 81-84 și *M.C. împotriva Poloniei*, nr. 23692/09, pct. 90, 3 martie 2015, cu privire la infractori sexuali; *Sizarev împotriva Ucrainei*, nr. 17116/04, pct. 114-15, 17 ianuarie 2013; *Totolici împotriva României*, nr. 26576/10, pct. 48-49, 14 ianuarie 2014, cu privire la foști ofițeri de poliție).

(b) Stabilirea faptelor

81. Curtea observă că prezenta cauză are ca obiect, în esență, susținerile reclamantilor că au fost supuși unor tratamente umilitoare și abuzuri fizice ca urmare a apartenenței la un grup de deținuți „marginalizați”. Susținerile se bazează pe descrierea experienței lor personale ca deținuți „marginalizați” pe care au pus-o la dispoziția Curții, pe plângerile lor adresate autorităților naționale, precum și răspunsul autorităților respective. În plus, afirmațiile sunt susținute de numeroase rapoarte și cercetări care atestă existența unui set separat de norme neoficiale în unitățile penitenciare ruse, care sunt aplicate prin metode neoficiale, inclusiv pedepse pentru încălcarea regulilor. Guvernul nici nu a confirmat, nici nu a negat susținerile reclamantilor privind existența unei ierarhii neoficiale a deținuților și locul lor în cadrul acesteia; de fapt, a evitat orice menționare a termenului „deținuți marginalizați” sau a unui alt termen similar în observațiile sale.

82. Caracterul neoficial al ierarhiei deținuților, care se referă la modele de comportament înrădăcinate, respectiv abuzuri și tratamente ritualice și degradante din punct de vedere simbolic, aplicate deținuților „marginalizați” de către alți deținuți, fac din aceasta un subiect dificil în sine pentru examinarea Curții. Prin urmare, Curtea va trebui să examineze plângerile reclamantilor ținând seama de toate informațiile furnizate de aceștia din diferite surse, inclusiv rapoartele oficiale și cercetare științifică, pentru a stabili veridicitatea susținerilor reclamantilor. Aceasta reiterează că o acumulare de încălcări identice ori similare, care sunt suficient de numeroase și interconectate, poate să constituie nu doar incidente izolate sau excepții, ci un model sau sistem [a se vedea *Irlanda împotriva Regatului Unit*, 18 ianuarie 1978, pct. 159, seria A nr. 25, și *Cipru împotriva Turciei* (MC), nr. 25781/94, pct. 115, CEDO 2001-IV].

83. Cea mai recentă și cuprinzătoare recapitulare a abordării Curții cu privire la mijloacele de probă poate fi găsită în decizia *Ucraina și Țările de Jos împotriva Rusiei* (MC) (dec.), nr. 8019/16 și alte 2, pct. 434-449, 30 noiembrie 2022. În special, Curtea reiterează că aplicarea strictă a principiului *affirmanti incumbit probatio* nu este întotdeauna oportună. În cazul în care

statul pârât nu furnizează o explicație satisfăcătoare și convingătoare cu privire la evenimente care, în întregime sau în mare parte, sunt cunoscute exclusiv de autoritățile naționale sau nu se conformează unei cereri formulate de Curte cu privire la probe care ar putea confirma sau infirma susținerile prezentate în fața sa, Curtea poate să facă deducții și să combine astfel de deducții cu factori contextuali. Totuși, înainte de a putea face acest lucru, trebuie să existe elemente concordante care să susțină afirmațiile reclamantului. Gradul de convingere necesar pentru a ajunge la o anumită concluzie și, în acest context, repartizarea sarcinii probei sunt legate inerent de specificitatea faptelor, de natura susținerilor formulate și de dreptul prevăzut de Convenție aflat în litigiu.

84. În ceea ce privește circumstanțele cauzelor individuale, Curtea observă că reclamantii au oferit o descriere detaliată a evenimentelor care au condus la clasificarea lor ca deținuți „marginalizați”, conform celor descrise la pct. 11 *supra* și prezentate sumar în anexă. Reclamantii au prezentat probe în susținerea pretențiilor lor, inclusiv detalii specifice și, într-un caz (domnul A.M.), fișe medicale documentate. În plus, este clar că atât alți deținuți, cât și membrii personalului penitenciarelor erau conștienți de statutul lor de „marginalizați”. De fapt, unii dintre reclamantii chiar au fost cazați în secții speciale exclusiv pentru deținuți „marginalizați”, așa cum a fost cazul domnului A.O.

85. Relatările reclamantilor cu privire la abuzurile cu care s-au confruntat din cauza statutului lor de „marginalizat” erau similare, deși au fost ținuti în locuri îndepărtate unele de altele și în momente diferite. Acest lucru, precum și rapoartele și cercetările științifice care atestă ierarhiile neoficiale ale deținuților din cadrul rețelei de penitenciare din Rusia conferă credibilitate descrierii de către aceștia a tratamentelor pe care le-au suferit personal și a abuzurilor care au decurs din acestea. Reclamantii au descris că sunt segregati în mod curent, atât social, cât și fizic, cu paturi, mese și tacâmuri (cu găuri) separate, ore diferite de mers la baie și în camera cu televizor, hrană de calitate inferioară și acces restricționat la medicamente. Toți reclamantii, fără excepție, au fost obligați să facă ceea ce era considerat „muncă murdară”, de exemplu să facă curățenie în latrine, cabine de duș și curți (a se vedea anexa și pct. 9-21 *supra*). Segregarea și munca pe care au fost obligați să o facă au fost impuse prin violență fizică și amenințări cu violența (domnul V.I., domnul A.S.), precum și violență sexuală în cazul unor reclamantii.

86. Versiunile reclamantilor coincid cu descrierile unei ierarhii neoficiale a deținuților în publicații științifice care se referă, de asemenea, la existența a patru categorii de deținuți definite în sens larg, precum și la abuzurile și lipsurile suferite de grupul de deținuți „marginalizați” (*supra*, pct. 46 și 56). Este semnificativ faptul că o mare parte din aceste cercetări au fost efectuate de actuali sau foști salariați ai penitenciarelor sau de membri ai comisiilor publice de monitorizare care au avut avantajul de a observa situația deținuților „marginalizați” la fața locului (*supra*, pct. 45, 47, 49, 50 și 51). Studiile au

consemnat în mod constant sistemul ierarhic și existența deținuților „marginalizați” și tratamentul la care aceștia au fost supuși ca practică răspândită în penitenciarele rusești care era în vigoare de zeci de ani (*supra*, pct. 47 și 56) și a afectat un număr considerabil de deținuți (*supra*, pct. 46, 49 și 50).

87. Curtea observă, de asemenea, că, deși grupările diferite ale deținuților și un cod al deținuților bazat pe norme neoficiale sunt caracteristici relativ comune ale structurilor penitenciare din întreaga lume, ierarhia neoficială pare să fie o caracteristică înrădăcinată în locurile de deținere din Rusia. Cercetătorii au identificat originile sistemului de statute în lagărele de muncă silnică din Imperiul Rus și lagărele de muncă forțată din URSS și au semnalat o observație a unui deținut că numărul deținuților „marginalizați” a crescut de-a lungul timpului (*supra*, pct. 44 și 46). În Raportul privind vizita în Rusia efectuată în 2012 de Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante s-a menționat, în special, existența sistemului de statute și s-a descris situația dificilă a deținuților „marginalizați” într-un mod similar versiunii relatate de reclamanți și constatate în cercetarea științifică (*supra*, pct. 43).

88. Există, de asemenea, indicii suficient de solide că autoritățile naționale erau conștiente de ierarhia neoficială. Comisia publică de monitorizare a regiunii Sverdlovsk a raportat reacția indiferentă a directorului penitenciarului la situația dificilă a deținuților „marginalizați” care dorm pe podea și a constatat că este scandalos faptul că atât deținuții, cât și personalul penitenciarului respectă un cod de conduită neoficial, în locul reglementărilor oficiale (*supra*, pct. 52). Biroul Ombudsmanului a recunoscut că existența statutelor în rândul deținuților era de notorietate publică, dar că nicio autoritate publică nu va recunoaște acest lucru (*supra*, pct. 31). Începând din 2018, membrilor entităților de monitorizare li s-a acordat acces la unitățile penitenciare din regiunea Perm pentru a efectua cercetări la scară largă privind situația deținuților „marginalizați”, ceea ce a inclus interviuri cu deținuții și personalul (*supra*, pct. 53-60). S-a constatat că unul din zece deținuți a fost retrogradat în această categorie, a fost forțat să facă „muncă murdară” și a fost supus frecvent abuzurilor în modul descris și de reclamanți. În urma studiului s-a concluzionat că personalul penitenciarului nu numai că cunoștea ierarhia neoficială, ci o folosea pentru a menține ordinea în unități (*supra*, pct. 60). După cum s-a menționat mai sus, Guvernul, în pofida accesului nerestricționat la informațiile despre persoanele aflate în detenție, a ales să nu se ocupe de afirmațiile detaliate ale reclamanților și nu a prezentat o versiune alternativă a evenimentelor.

89. Având în vedere cele de mai sus, și anume descrierea credibilă și consecventă de către reclamanți a tratamentelor pe care le-au suferit, constatările concordante la care s-a ajuns în diferite rapoarte și cercetări științifice, precum și lipsa unui răspuns satisfăcător și convingător din partea Guvernului la aceste probe, Curtea constată că reclamanții au fost supuși

tratamentelor pentru care au depus plângere la Curte, din partea altor deținuți și din cauza statutului lor în ierarhia neoficială a deținuților.

(c) Clarificarea aspectului dacă tratamentele la care au fost supuși reclamanții ating pragul necesar pentru aplicarea art. 3

90. Curtea va examina în continuare dacă tratamentele la care au fost supuși reclamanții intră sub incidența art. 3 din Convenție. Reamintește că relele tratamente trebuie să atingă un nivel minim de gravitate pentru a intra sub incidența acestei dispoziții. Relele tratamente care ating un astfel de nivel minim de gravitate implică, de obicei, vătămări corporale reale sau suferințe fizice ori mintale intense. Însă art. 3 nu se poate limita la acte de rele tratamente fizice, ci se referă și la provocarea unor suferințe psihice. În cazul în care un tratament umilește sau înjosește o persoană, demonstrând o lipsă de respect sau o diminuare a demnității sale umane, sau stârnește sentimente de frică, angoasă sau inferioritate capabile să înfrângă rezistența morală și fizică a unei persoane, acesta poate să fie caracterizat ca degradant și să intre, de asemenea, sub incidența interdicției prevăzute de art. 3 (a se vedea *Ananiev și alții*, citată anterior, pct. 140, și *Begheluri împotriva Georgiei*, nr. 28490/02, pct. 100, 7 octombrie 2014).

91. Curtea constată că, deși nu toți reclamanții au fost supuși violenței fizice în legătură cu statutul lor de deținuți „marginalizați”, domnii A.O. și A.S. au suferit agresiuni fizice, iar domnul V.I. a fost forțat să ofere servicii sexuale unui membru al „elitei criminale”. Violența fizică și sexuală constituie în mod incontestabil forme de rele tratamente care intră sub incidența art. 3 din Convenție.

92. Curtea reiterează, de asemenea, că actele de abuz, altele decât violența fizică, pot să constituie, de asemenea, rele tratamente din cauza prejudiciului psihic pe care îl cauzează demnității umane. În special, amenințarea cu rele tratamente poate să constituie, de asemenea, o formă de rele tratamente din cauza fricii de violență pe care o însuflă victimei și a suferinței mintale pe care o implică [a se vedea *Gäfgen împotriva Germaniei* (MC), nr. 22978/05, pct. 108, CEDO 2010]. Argumentele reclamanților, precum și probele pe care le-au prezentat, coincid în sensul că amenințarea cu violența fizică era o constantă în viața deținuților „marginalizați” și arată că toți reclamanții s-au confruntat cu o astfel de amenințare (a se vedea *supra*, pct. 12 pentru susținerile reclamanților; *supra*, pct. 56 privind abuzurile și violențele suferite de acest grup). Domnul S.P. a raportat că a face rău deținuților „marginalizați” se considera o reacție la prezența lor, destul de comună pentru a fi inclusă într-un chestionar privind atitudinea deținuților față de ei (*supra*, pct. 75). Curtea admite că a trăi într-o stare de angoasă mintală și de teamă de rele tratamente a reprezentat o parte integrantă a experienței reclamanților ca deținuți „marginalizați”, ceea ce constituia la rândul său o consecință a clasificării ierarhice a populației deținuților. Aceasta a adus atingere demnității umane a reclamanților prin înjosirea lor și însuflarea în sinea

acestora a unui sentiment de inferioritate față de alți deținuți. Aceasta echivalează cu o formă de tratamente degradante interzisă de art. 3 din Convenție.

93. Un alt indiciu al tratamentului degradant rezervat reclamanților „marginalizați” s-a manifestat în restricțiile arbitrare și lipsurile pe care le-au suferit în viața lor de zi cu zi. Separarea lor de ceilalți deținuți a avut loc la nivel fizic și simbolic. Acestora li s-au alocat cele mai puțin confortabile locuri din dormitor și cantină și li s-a interzis să folosească orice alte zone, sub amenințarea cu pedepse. Accesul lor la resursele penitenciarului, inclusiv dușuri și asistență medicală, a fost limitat sau exclus; puteau folosi doar ce rămânea de la celelalte grupuri de deținuți. De asemenea, le era interzis să vină în apropierea altor deținuți, cu atât mai puțin să îi atingă, sub amenințarea că acea persoană va deveni „contaminată”. În opinia Curții, negarea contactului cu oamenii este o practică dezumanizantă care întărește ideea că anumiți oameni sunt inferiori și nu merită tratament egal și respect. Izolarea socială rezultată și segregarea reclamanților „marginalizați” trebuie să fi avut consecințe psihice grave (a se vedea datele justificative privind consecințele psihice de la pct. 47 *supra*).

94. Alocarea sarcinilor de muncă în funcție de statut, reclamanții „marginalizați” fiind obligați la activități și ocupații considerate „necurate” sau inacceptabile pentru ceilalți deținuți, i-au înjosit și mai mult și au perpetuat sentimentele de inferioritate. Nu numai că reclamanții au fost forțați să efectueze activități dezonorante, precum curățarea latrinelor sau a cabinelor de duș, dar au fost totodată desconsiderați și priviți de sus pentru că făceau munci considerate a fi în mod inerent degradante. Alocarea muncilor pe baza statutului a servit la perpetuarea separării reclamanților „marginalizați”: aceștia au fost repartizați pentru a face „munca murdară” din cauza statutului lor și oricine care, chiar și din greșeală, atingea un lucru considerat „necurat” risca să fie „declasat” (*supra*, pct. 11).

95. Mai mult decât atât, sentimentul de inferioritate și neputință în rândul reclamanților „marginalizați” ar fi fost intensificat din cauza persistenței stigmatului atașat statutului lor inferior. O regulă neoficială le impunea să dezvăluie statutul lor atunci când erau transferați într-o altă unitate; dacă nu făceau acest lucru, riscau să fie supuși unor pedepse severe. Caracterul de durată al stigmatului elimina orice perspectivă de îmbunătățire pentru reclamanții „marginalizați”, chiar și după o lungă perioadă de detenție (a se vedea pct. 12 din pretențiile lor și pct. 45-49 *supra* privind statutul pe termen lung al deținuților „marginalizați”).

96. Având în vedere cele de mai sus, Curtea constată că stigmatizarea și segregarea fizică și socială a reclamanților, împreună cu repartizarea lor la munci dezonorante și negarea nevoilor de bază precum articolele de pat, igiena și asistența medicală, impuse prin amenințări cu violența și, de asemenea, prin acte de violență fizică și sexuală ocazională, i-au determinat să îndure o anxietate mentală și suferințe fizice care cu siguranță au depășit

nivelul inevitabil de suferință inerent în detenție (a se compara cu *Rodić și alții*, citată anterior, pct. 73, și *Alexandru Marius Radu împotriva României*, nr. 34022/05, pct. 48, 21 iulie 2009), chiar dacă nu toți reclamanții au fost supuși violenței fizice sau sexuale. Această situație pe care reclamanții au suferit-o ani de zile ca urmare a încadrării lor în grupul deținuților „marginalizați” a echivalat cu tratamente inumane și degradante în sensul art. 3 din Convenție.

(d) Obligația statului de a-i proteja pe reclamanți împotriva relelor tratamente

97. Guvernul a refuzat să își asume răspunderea pentru relele tratamente invocate de reclamanți, negând orice deficiență sau omisiune din partea personalului penitenciarului. În opinia acestora, întrucât reclamanții nu au depus nicio plângere, nu era de așteptat ca personalul penitenciarului să îi protejeze.

98. Curtea reiterează faptul că absența oricărei implicări directe a statului în acte de rele tratamente care îndeplinesc condiția de gravitate de așa natură încât să angajeze aplicarea art. 3 din Convenție, nu scutește statul de obligațiile care îi revin în temeiul acestei dispoziții (a se vedea *Gjini împotriva Serbiei*, nr. 1128/16, pct. 77, 15 ianuarie 2019). În această privință, Curtea face trimitere la principiile relevante privind răspunderea, supravegherea și controlul statului în ceea ce privește detenția, precum și la obligația de a proteja o persoană împotriva violenței între deținuți, principii care sunt enunțate în cauza *Premnini* (citată anterior, pct. 82-88). În special, autoritățile naționale au obligația de a lua măsuri pentru a se asigura că persoanele aflate în jurisdicția lor nu sunt supuse torturii ori tratamentelor sau pedepselor inumane ori degradante, inclusiv unor rele tratamente aplicate de persoane particulare (a se vedea *Premnini*, citată anterior, pct. 84, și *D.F. împotriva Letoniei*, citată anterior, pct. 83-84). Întinderea acestei obligații de protecție depinde de circumstanțele specifice fiecărei cauze (a se vedea *Stasi*, citată anterior, pct. 79).

99. Revenind la prezenta cauză, Curtea reiterează constatarea sa de mai sus, potrivit căreia reclamanții aparțineau unui grup de deținuți „marginalizați” care era ținta violenței între deținuți. Fenomenul unei ierarhii neoficiale a deținuților – care este cauza principală a tratamentelor inumane și degradante aplicate reclamanților „marginalizați” – era o problemă larg răspândită și bine-cunoscută în unitățile penitenciare ruse (*supra*, pct. 86-89). Personalul penitenciarului și autoritățile în general ar fi trebuit să aibă cunoștință atât de existența ierarhiei deținuților, cât și de statutul reclamanților din aceasta. Unii reclamanți au dezvăluit autorităților statutul lor, în timp ce situația altora trebuie să fi fost evidentă pentru cei familiarizați cu sistemul și, ocazional, consemnată în evidențele oficiale (domnul M.Y., domnul A.M.). Prin urmare, ar fi fost imposibil de ignorat riscurile de tratamente inumane și degradante cu care reclamanții s-au confruntat zilnic pe toată durata detenției lor. Întrucât autoritățile au avut, sau ar fi trebuit să

aibă cunoștință de risc cu care s-au confruntat reclamanții din această categorie vulnerabilă (*supra*, pct. 88), Guvernului îi revine sarcina de a explica ce măsuri au fost luate pentru a aborda vulnerabilitatea reclamanților (a se vedea *D.F. împotriva Letoniei*, citată anterior, pct. 87).

100. Curtea reiterează faptul că răspunsul la abuzuri și rele tratamente în context penitenciar necesită, în primul rând, o acțiune promptă din partea personalului penitenciarului, inclusiv prin asigurarea faptului că victima este protejată împotriva abuzurilor recurente și poate avea acces la serviciile medicale și de sănătate mintală necesare. Un astfel de răspuns ar trebui să includă coordonarea personalului de siguranță, a experților medico-legali, a cadrelor medicale și a practicienilor din domeniul sănătății mintale, precum și a administrației unității (a se vedea *Premnini*, citată anterior, pct. 54 și 87). Totuși, în speță, în pofida existenței unui risc grav și continuu la adresa bunăstării reclamanților, personalul penitenciarului nu a pus în aplicare nicio măsură de siguranță sau de supraveghere specifică și promptă pentru a împiedica aplicarea codului de conduită neoficial în privința reclamanților și nici nu a analizat modul în care reclamanții ar putea fi protejați împotriva abuzurilor și a hărțuirii. De asemenea, se pare că personalul penitenciarului nu a avut o politică de clasificare adecvată, care ar fi inclus verificarea riscului de victimizare și abuzare, luarea în considerare a trăsăturilor cunoscute că ar pune în pericol o persoană și a percepției proprii a persoane cu privire la vulnerabilitate, ceea ce este esențial pentru a se asigura că potențialii agresori și potențialele victime nu sunt cazați împreună.

101. În plus, nu există niciun indiciu că personalul penitenciarului a avut o politică standardizată de pedepse pentru deținuții care au comis acte de violență cu scopul de a pune în aplicare codul de conduită neoficial asupra altora (a se vedea *Premnini*, citată anterior, pct. 88). Susținerile domnului A.S., potrivit cărora ar fi fost agresat și bătut pentru o pretinsă încălcare a codului de conduită al deținuților, nu au fost anchetate corespunzător (*supra*, pct. 19). Măsurile educative sugerate de Guvern erau în mod clar insuficiente pentru a aborda o situație de abuz și rele tratamente cu caracter continuu. Absența unei astfel de politici arată că violența din penitenciare nu a fost tratată suficient de serios și că personalul penitenciarului era dispus să permită deținuților să acționeze cu impunitate în detrimentul drepturilor altor deținuți, inclusiv al dreptului garantat de art. 3 din Convenție.

102. În plus, se pare că autoritățile naționale nu dispun de un plan de acțiune pentru a aborda problema la nivel structural și nu au putut să indice nicio cale de atac internă efectivă care să poată oferi despăgubiri reclamanților afectați de aceasta. Când a transmis Guvernului notificări privind fiecare dintre aceste cauze, Curtea i-a solicitat să explice „ce măsuri concrete un procuror sau o instanță [avea] competență să ia pentru a îmbunătăți situația deținuților [«marginalizați»]” și să prezinte „toate documentele relevante privind politica de combatere a violenței și intimidării în unitățile penitenciare legate de ierarhia neoficială a deținuților, care sunt

capabile să demonstreze eficiența unei astfel de politici”. În afară de menționarea posibilității de a depune cerere la procuror sau instanță (*supra*, pct. 66), Guvernul nu a prezentat documente de politici sau acte normative individuale, referitoare la situația dificilă a deținuților „marginalizați” ca grup sau în mod individual și nu a dat nicio indicație cu privire la măsurile concrete care ar putea fi luate pentru îmbunătățirea acestora.

103. Plângerile privind efectele degradante ale unei ierarhii neoficiale a deținuților sunt similare altor plângeri care decurg din probleme structurale. Aceste probleme înseamnă o defecțiune în cadrul sistemului, mai degrabă decât o legătură exclusivă cu circumstanțele personale ale unui reclamant. Curtea a examinat anterior eficacitatea căilor de atac interne sugerate de guvernul rus pentru a aborda problemele structurale din cadrul unităților penitenciare și a constatat că acestea sunt ineficiente. A subliniat, în special, că Guvernul nu a reușit să demonstreze ce măsuri reparatorii i-ar fi putut fi acordate reclamantului de un procuror, o instanță sau orice altă autoritate a statului pentru o problemă de natură structurală (a se vedea *Ananiev și alții*, citată anterior, pct. 100-119, cu privire la condițiile de detenție din centrele de arestare preventivă; *Butko împotriva Rusiei*, nr. 32036/10, pct. 42-47, 12 noiembrie 2015, cu privire la condițiile de detenție în unitățile de corecție; *Tomov și alții împotriva Rusiei*, nr. 18255/10 și alte 5, pct. 144-156, 9 aprilie 2019, cu privire la condițiile de transport ale deținuților).

104. Având în vedere natura structurală a problemei, măsurile individuale, de exemplu efectuarea unei anchete, cazarea temporară într-un „loc sigur” sau transferul într-o altă unitate, nu ar fi abordat problema principală care constituie esența plângerilor reclamanților. Chiar dacă plângerile reclamanților „marginalizați” ar fi fost anchetate corespunzător și dacă s-ar fi sancționat actele specifice de violență sau de rele tratamente, acest lucru nu ar fi schimbat structurile de putere care stau la baza ierarhiei neoficiale a deținuților sau locul de subordonat al reclamanților în ierarhia respectivă. Un transfer într-o altă unitate nu ar fi ajutat cu nimic pentru a înlătura stigmatul legat de statutul de „marginalizat” pe care reclamanții erau obligați să îl poarte atât timp cât rămâneau în unități reglementate de un cod de conduită neoficial. În mod similar, posibilitatea cazării într-un „loc sigur” era, potrivit dreptului intern, o măsură temporară, ceea ce presupunea ca persoana în cauză să fie adusă înapoi în unitatea sa după cel mult 90 de zile (*supra*, pct. 38).

105. Circumstanțele prezentei cauze constituie o exemplificare suplimentară a deficiențelor căilor de atac existente. Unii reclamanți au încercat să își îmbunătățească situația depunând plângeri la departamentele regionale ale FSIN, la Ombudsman și chiar Serviciul Federal de Securitate (*supra*, pct. 23-25). Plângerile lor au fost apoi înaintate procurorilor sau altor departamente ale FSIN, care le-au respins în mod sumar, fără audierea reclamanților sau administrarea de probe suplimentare. Ombudsmanul a admis că astfel de plângeri nu aveau nicio perspectivă de succes. În răspunsul la o astfel de plângere, Ombudsmanul nu numai că a admis existența unei

ierarhii neoficiale ca fiind de notorietate, ci a precizat și că plângerile în acest sens aveau șanse mari să fie respinse (*supra*, pct. 31).

106. În ceea ce privește căile de atac sistemice necesare în acest tip de cauze, Curtea consideră că este inexplicabil faptul că în Cadrele conceptuale pentru dezvoltarea sistemului penal, documente de politici ce ar trebui să prezinte principalele provocări cu care se confruntă sistemul penal și să conțină măsuri de abordare a acestora, nici măcar nu s-a identificat ierarhia neoficială a deținuților ca fiind o problemă ce necesită atenția specială a administrației penitenciarului (*supra*, pct. 40-42).

107. În consecință, Curtea constată că autoritățile naționale nu au luat nicio măsură pentru a-i proteja pe reclamanți împotriva tratamentelor inumane și degradante asociate statutului lor de deținuți „marginalizați”. În plus, autoritățile ruse nu dispun în prezent de mecanisme efective de îmbunătățire a situației personale a reclamanților sau de un plan de acțiune pentru soluționarea problemei într-un mod cuprinzător. Considerând că reclamanții nu dispun de căi de atac efective și că autoritățile nu au luat nicio măsură pentru a soluționa problema în mod sistematic, Curtea respinge excepția ridicată de Guvern cu privire la neepuizarea căilor de atac interne.

(e) Concluzie

108. Pe scurt, Curtea constată că, pe baza probelor furnizate de reclamanți și în mare parte neconfirmate de Guvern, s-a stabilit faptul că reclamanții aparțineau unei categorii deosebit de vulnerabile de deținuți „marginalizați”. Drept urmare, aceștia au fost supuși la segregare, practici umilitoare și abuzuri în viața lor de zi cu zi în timpul detenției și au fost expuși unui risc sporit de violență între deținuți. Faptul de a fi supus unui astfel de tratament, mai mulți ani de zile, a constituit un tratament inuman și degradant. Autoritățile statului cunoșteau sau ar fi trebuit să aibă cunoștință de situația vulnerabilă a reclamanților, care, de altfel, făcea parte dintr-un tipar sistemic și larg răspândit. Totuși, autoritățile naționale nu au făcut nimic pentru a recunoaște această problemă, cu atât mai puțin pentru a o aborda, și nu au luat măsuri generale sau individuale pentru a garanta siguranța și bunăstarea reclamanților. Având în vedere amploarea problemei, lipsa de acțiune a autorităților ruse poate fi considerată, în prezenta cauză, o formă de complicitate la abuzurile comise asupra deținuților aflați sub protecția lor.

109. Prin urmare, a fost încălcat art. 3 din Convenție în privința tuturor reclamanților și, de asemenea, a fost încălcat art. 13 coroborat cu art. 3 în privința reclamanților care au formulat capătul de cerere respectiv (*supra*, pct. 65).

III. CU PRIVIRE LA ALTE PRETINSE ÎNCĂLCĂRI ALE CONVENȚIEI

110. În lumina constatărilor sale referitoare la capetele de cerere întemeiate de reclamanți pe art. 3 și 13 din Convenție, Curtea consideră că a

examinat principala problemă juridică ridicată cu privire la situația lor și nu trebuie să se pronunțe separat cu privire la admisibilitatea sau temeinicia celorlalte capete de cerere [a se vedea, pentru o abordare similară, *Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu împotriva României* (MC), nr. 47848/08, pct. 156, CEDO 2014].

IV. CU PRIVIRE LA APLICAREA ART. 41 DIN CONVENȚIE

111. Art. 41 din Convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

112. Reclamantii au solicitat sume cuprinse între 5 000 de euro (EUR) și 100 000 EUR cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral; de asemenea, au formulat pretenții privind cheltuielile de judecată expuse în anexă.

113. Guvernul a considerat că pretențiile lor erau excesive și nefondate.

114. Curtea acordă fiecărui reclamant 20 000 EUR sau o sumă mai mică astfel cum a fost solicitată efectiv, cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit. De asemenea, acordă 850 EUR sau o sumă mai mică astfel cum a fost solicitată efectiv, pentru cheltuielile de judecată, reclamantilor cărora nu li s-a acordat asistență judiciară în cadrul procedurii în fața Curții, care se va plăti direct în conturile bancare ale reprezentanților, conform solicitărilor reclamantilor.¹

115. Curtea consideră necesar ca rata dobânzilor moratorii să se întemeieze pe rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale.

PENTRU ACESTE MOTIVE, ÎN UNANIMITATE, CURTEA

1. *Decide* să conexeze cererile;
2. *Hotărăște* că este competentă să examineze capetele de cerere formulate de reclamanți în măsura în care acestea au legătură cu fapte petrecute înainte de 16 septembrie 2022;
3. *Decide* că văduva domnului M.Y. (cererea nr. 49247/15) poate continua procedura în locul acestuia;
4. *Unește* cu fondul excepția preliminară ridicată de Guvern cu privire la neepuizarea căilor de atac interne și o respinge;

¹ Rectificare la 6 iunie 2023: s-a adăugat sintagma „se va plăti direct în conturile bancare ale reprezentanților, conform solicitărilor reclamantilor”.

5. *Declară* admisibile capetele de cerere întemeiate de reclamanți pe art. 3 și art. 13;
6. *Hotărăște* că a fost încălcat art. 3 din Convenție în privința tuturor reclamanților;
7. *Hotărăște* că a fost încălcat art. 13 din Convenție, coroborat cu art. 3, în privința tuturor reclamanților, cu excepția domnilor S.P., V.D., și A.T.;
8. *Hotărăște* că nu este necesar să se examineze celelalte capete de cerere;
9. *Hotărăște*
 - (a) că statul pârât trebuie să plătească, în termen de trei luni de la data rămânerii definitive a hotărârii, în conformitate cu art. 44 § 2 din Convenție, următoarele sume, care trebuie convertite în moneda națională a statului pârât la rata de schimb aplicabilă la data plății:
 - (i) pentru fiecare reclamant, 20 000 EUR (douăzeci de mii de euro) sau o sumă mai mică astfel cum a fost solicitată efectiv, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, pentru prejudiciul moral;
 - (ii) pentru reclamanții cărora nu li s-a acordat asistență judiciară, 850 EUR (opt sute cincizeci de euro) sau o sumă mai mică astfel cum a fost solicitată efectiv (a se vedea anexa), plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, pentru cheltuielile de judecată, care se vor plăti direct în conturile bancare ale reprezentanților lor;²
 - (b) că, de la expirarea termenului de trei luni menționat și până la efectuarea plății, aceste sume trebuie majorate cu o dobândă simplă, la o rată anuală egală cu rata dobânzii unității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale;
10. *Respinge* cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

Redactată în limba engleză, apoi comunicată în scris, la 2 mai 2023, în temeiul art. 77 § 2 și 3 din Regulamentul Curții.

Olga Chernișova
Grefier adjunct

Pere Pastor Vilanova
Președinte

² Rectificare la 6 iunie 2023: s-a adăugat sintagma „se vor plăti direct în conturile bancare ale reprezentanților lor”.

HOTĂRÂREA S.P. ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA RUSIEI

ANEXĂ

Nr. cerere	Data introducerii	Inițialele reclamantului	Reprezentant(ă)	Unitatea penitenciară și regiunea	Datele deținerii	Pretenții de reparație echitabilă, EUR
36463/11	20/04/2011	S.P.	Eduard Valentinovici MARKOV	IK-6 Republica Mari El	8/10/2010 - data introducerii	Prejudiciu moral 50 000 Cheltuieli de judecată 3 670 Asistență judiciară gratuită
Domnul S.P. a fost condamnat pentru o infracțiune săvârșită cu violență la 8 ani într-un penitenciar de maximă siguranță. Când a ajuns în unitate, a împărțit o ceașcă de ceai cu un alt deținut care făcea parte din grupul „marginalizaților”. În iunie 2011, 32 din 900 de deținuți făceau parte din acest grup. Erau obligați să facă munci degradante considerate „munci murdare”, de exemplu curățenie în băi. Deținuților „marginalizați” le era alocată o anumită masă în cantină și le era interzis să socializeze cu alți deținuți. Li se oferea hrană de calitate inferioară, iar tacâmurile lor erau marcate cu găuri pentru a semnaliza poziția lor inferioară. Le erau alocate paturile cel mai puțin confortabile, erau nevoiți să folosească o cameră separată pentru vizitele pe termen lung din partea familiei și nu le era permis să își depoziteze mâncarea în frigiderul comun ori să folosească zona comună pentru gătit. Domnul S.P. a stat 5 ani fără tratament dentar pentru că nu putea merge la dentist decât după toți ceilalți deținuți, iar dentistul venea doar o dată sau de două ori pe lună.						
11235/13	1/01/2013	V.D.	Oksana Vladimirovna PREOBRAJENSKAIA	IK-49 Republica Komi	6/07/2010 - data introducerii	Prejudiciu moral 16 250 Cheltuieli de judecată 4 800 Asistență judiciară gratuită
Domnul V.D., care a fost condamnat la 12 ani de închisoare pentru abuz sexual asupra unui minor, a fost obligat să se supună unei monitorizări periodice a sănătății mintale de către cadrele medicale din penitenciar. În perioada octombrie 2011 – mai 2012, fotografia reclamantului a fost afișată pe avizierul penitenciarului cu o legendă în care scria „înclinat spre pedofilie”, consecința fiind că a fost etichetat ca „marginalizat” și desemnat să facă munci degradante. De asemenea, era insultat și lovit periodic. A fost obligat să folosească o masă separată la cantină și nu i s-a permis să folosească frigiderul comun, dotările din zona comună pentru gătit și camera cu televizor. Îi era interzis să apeleze la serviciile unui frizer, așa că a trebuit să se tundă singur. Reclamantul a susținut că toate aceste restricții au fost aplicate nu doar de către deținuți, ci și de către administrație pentru a preveni conflictele. A explicat că personalul penitenciarului ar fi putut transfera toți „marginalizații” într-o unitate separată unde ar fi fost în siguranță, însă asta ar fi însemnat ca deținuții rămași în unități să facă „muncile murdare”, situație împotriva căreia s-ar fi putut revolta. Acesta a formulat împotriva administrației penitenciarului o acțiune civilă în despăgubiri pentru prejudiciul moral, susținând că divulgarea dosarului său de sănătate mintală i-a cauzat stres și suferință. Prin hotărârea din 2/08/2012, confirmată în apel la 18/10/2012, Tribunalul orașenesc Siktivkar a respins cererea acestuia. Între timp, la 13/02/2012, Parchetul Republicii Komi a dispus ca administrația penitenciarului să modifice legenda de sub fotografia reclamantului întrucât aceasta i-a încălcat dreptul la confidențialitatea fișei medicale. La 29/03/2012, administrația penitenciarului l-a informat pe procuror că textul a fost schimbat cu „a comis o infracțiune sexuală”.						

HOTĂRÂREA S.P. ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA RUSIEI

Nr. cerere	Data introducerii	Inițialele reclamantului	Reprezentant(ă)	Unitatea penitenciară și regiunea	Datele deținerii	Pretenții de reparație echitabilă, EUR
35817/13	19/02/2013	A.T.	Zinaida Ivanovna KULTANOVA	IK-13 Regiunea Sverdlovsk	18/04/2009 - data introducerii	Prejudiciu moral 82 000 Prejudiciu material 7 000
Domnul A.T. a fost forțat de alți deținuți, sub amenințarea cu violențe, să facă curățenie în toalete, spălătoare, vestiarele din dormitor și baia comună, precum și să ducă gunoiul. Lucra zilnic, fără plată sau zile libere. Întrucât făcea treburile „murdare”, a fost repartizat pe treapta inferioară a ierarhiei penitenciarului și nu îi era permis să mănânce ori să socializeze cu alți deținuți. Administrația unității menținea un număr fix de marginalizați per brigadă. Reclamantul a introdus o acțiune civilă în despăgubiri în legătură cu munca forțată (a se vedea secțiunea În fapt pentru detalii cu privire la modul în care a fost examinată cererea).						
44982/15	25/08/2015	A.O.	Aleksandr Vladimirovici VINOGRADOV	IK-4 Regiunea Kostroma	15/04/2013 - 30/04/2015	Prejudiciu moral 40 000 Cheltuieli de judecată 457
Când a ajuns în unitate, domnul A.O. a alunecat în toaletă și a atins podeaua cu ambele mâini. Deținuții care au asistat la incident au decretat că a devenit „contaminat” prin contactul cu excremente. Prin urmare, administrația unității l-a repartizat într-o brigadă alcătuită exclusiv din „marginalizați”, care cuprindea aproximativ 55 de persoane într-o unitate de 500 de deținuți. Sub amenințarea cu violențe fizice și sexuale, domnul A.O. a fost forțat să facă curățenie la toalete și cabine de duș. A fost insultat și bătut în mod curent. După ce a fost repartizat în brigada „marginalizați”, a dormit pe podea până când un pat destinat deținuților de rang inferior a devenit disponibil. Împreună cu alți „marginalizați”, avea alocată o masă separată în cantină. Aceștia erau nevoiți să folosească tacâmuri marcate cu găuri și deseori li se servea mâncare stricăță sau resturi. Domnului A.O. îi era interzis să mănânce ori să șadă în altă parte sau să atingă hainele sau bunurile altor deținuți și nu putea să își depoziteze mâncarea în frigiderul comun ori să folosească zona comună pentru gătit.						

HOTĂRÂREA S.P. ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA RUSIEI

Nr. cerere	Data introducerii	Inițialele reclamantului	Reprezentant(ă)	Unitatea penitenciară și regiunea	Datele deținerii	Pretenții de reparație echitabilă, EUR
49247/15	15/09/2015	M.Y.	Aleksandr Vladimirovici VINOGRADOV	IK-1 Regiunea Kostroma	1/11/2005 - 20/03/2015	Prejudiciu moral 20 000 Cheltuieli de judecată 454
Domnul M.Y. a fost plasat pe treapta de jos a ierarhiei după ce a fost văzut șezând alături de un „marginalizat”. A fost repartizat să facă treburile indezirabile, de exemplu să facă curățenie la toalete și cabinele de duș și să ducă gunoiul. Timp de două luni, a dormit pe podea în așteptarea eliberării unui pat destinat deținuților de rang inferior. Personalul penitenciarului a refuzat să ofere un pat suplimentar deoarece acesta ar fi devenit „de neatins” și nu ar fi putut fi folosit de alți deținuți. Nu îi era permis să folosească lenjeria comună și trebuia să își spele lenjeria de pat noaptea. Împreună cu alți „marginalizați”, avea alocată o masă separată în cantină. Aceștia erau nevoiți să folosească tacâmuri marcate cu găuri și deseori li se servea mâncare stricăță sau resturi. Domnului M.Y. îi era interzis să mănânce ori să șadă în altă parte sau să atingă hainele sau bunurile altor deținuți. În timpul activităților în aer liber, era obligat să păstreze o oarecare distanță față de alți deținuți și să se dea la o parte pentru a-i lăsa să treacă cu prioritate dacă li se intersectau drumurile în dormitor. Personalul penitenciarului era conștient de situația sa și menținea un anumit număr de deținuți marginalizați în fiecare brigadă pentru ca aceștia să facă treburile „murdare”.						
77227/16	3/12/2016	V.I.	Aleksandr Vladimirovici VINOGRADOV	IK-1 Regiunea Kostroma	7/03/2012-6/09/2016	Prejudiciu moral 30 000 Cheltuieli de judecată 520
Domnul V.I. a fost forțat să ofere servicii sexuale unui „mafiot” sub amenințarea cu violență fizică sau abuz sexual din partea altor deținuți. A semnalat că a fost infectat cu HIV în timpul detenției deoarece a avut rezultat negativ la testul pentru HIV la primirea în unitate în martie 2012, iar în ianuarie 2016 a avut rezultat pozitiv la test. În ciuda solicitărilor sale, directorul penitenciarului a refuzat să îi acorde terapie antiretrovirală și a spus că nu are nevoie de ea deoarece va fi liberat în curând. În timpul activităților în aer liber, domnul V.I. era obligat să păstreze o oarecare distanță față de alți deținuți și să stea în spațiul indicat. Nu îi era permis să își depoziteze mâncarea în frigiderul comun ori să folosească zona comună pentru gătit și avea voie să folosească dușul comun, să se uite la televizor și să mănânce doar în urma tuturor celorlalți. Împreună cu alți „marginalizați”, avea repartizat un lavoar separat și folosea tacâmuri marcate cu găuri.						

HOTĂRÂREA S.P. ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA RUSIEI

Nr. cerere	Data introducerii	Inițialele reclamantului	Reprezentant(ă)	Unitatea penitenciară și regiunea	Datele deținerii	Pretenții de reparație echitabilă, EUR
78224/16	17/11/2016	A.M.	Oksana Vladimirovna PREOBRAJENSKAIA	IK-23 Regiunea Irkutsk	28/09/2012 – data introducerii	Prejudiciu moral 150 000 Cheltuieli de judecată 5 400 Asistență judiciară gratuită
Începând din 2005, domnul A.M. a executat mai multe pedepse în diferite unități cu statutul de „marginalizat”. A prezentat probe testimoniale din partea colegilor săi deținuți și un certificat de la cabinetul medical din penitenciar în care se menționa situația sa ca persoană cu „statut social inferior” („Состоит на учете с пониженным социальным статусом”). Din partea altor deținuți a suferit insulte, bătăi și abuzuri sexuale. A fost desemnat să facă curățenie în băi și să spele rufele altor deținuți. Nu îi era permis să mănânce împreună cu alți deținuți sau să folosească frigiderul comun ori să lucreze în cantină sau în alte locuri în care era nevoit să atingă mâncarea sau tacâmurile altor deținuți. A depus numeroase plângeri la Ombudsman și procurori delegați cu supravegherea; a introdus o acțiune civilă împotriva conducerii unității, solicitând despăgubiri pentru neacordarea de lenjerie de pat, de articole de igienă și nici de protecție împotriva discriminării bazate pe statutul său în ierarhia neoficială (a se vedea secțiunea În fapt pentru detalii privind modul în care au fost examinate plângerile).						
45049/17	26/06/2017	A.S.	Aleksei Nikolaievici LAPTEV	IK-1 Republica Mordovia	13/12/2016 - data introducerii	Prejudiciu moral la aprecierea Curții Cheltuieli de judecată 18 000
Domnul A.S. a fost repartizat pe treapta de jos a ierarhiei din cauza condamnării sale pentru infracțiuni sexuale. A fost obligat să facă treburile degradante și trebuia să stea la o masă separată în cantină și să folosească tacâmuri marcate cu găuri. Nu avea voie să mănânce ori să stea în altă parte ori să atingă hainele sau lucrurile altor deținuți, nici să își depoziteze mâncarea în frigiderul comun ori să folosească zona comună pentru gătit. A fost în mod curent victima bătăilor, amenințărilor și insultelor. La 11/12/2018, domnul A.S. a fost atacat de alți deținuți; atacul s-a soldat cu o vânătăie pe sprânceană și o tăietură pe obraz, așa cum s-a consemnat în fișa medicală ținută de unitate. La 28/01/2019, poliția a refuzat demararea cercetării penale cu privire la agresiune. În data de 16/03/2019, un deținut l-a înjunghiat pe domnul A.S. în piept. A fost dus la spitalul penitenciarului cu o rană penetrantă prin înjunghiere în toracele drept. Din cauza amenințărilor din partea deținuților și a personalului penitenciarului, domnul A.S. a ales să nu depună plângere cu privire la acest incident.						
52291/17	10/07/2017	I.A.	Aleksandr Vladimirovici VINOGRADOV	IK-1 Regiunea Kostroma	10/07/2014- 7/07/2017	Prejudiciu moral 15 000 Cheltuieli de judecată 500

HOTĂRÂREA S.P. ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA RUSIEI

Nr. cerere	Data introducerii	Inițialele reclamantului	Reprezentant(ă)	Unitatea penitenciară și regiunea	Datele deținerii	Pretenții de reparație echitabilă, EUR
În timpul deținerii sale anterioare în unitatea IK-4 din Regiunea Kostroma, domnul I.A. a solicitat să fie cazat într-un complex securizat, cunoscut sub denumirea „помещение личной безопасности”, în care se aflau exclusiv deținuți „marginalizați”. Transferul în acest complex era considerat ca o recunoaștere a retrogradării sale la un statut inferior. Brigada avea în jur de zece „marginalizați” care au fost repartizați să facă treburi degradante; domnul I.A. era responsabil de curățenie la toalete. În timpul activităților în aer liber, domnul I.A. era obligat să păstreze o oarecare distanță față de alți deținuți și să se dea la o parte pentru a-i lăsa să treacă cu prioritate dacă li se intersectau drumurile în dormitor. Nu avea voie să își depoziteze mâncarea în frigiderul comun ori să folosească zona comună pentru gătit. Împreună cu alți „marginalizați”, avea alocată o masă separată în cantină. Aceștia erau nevoiți să folosească tacâmuri marcate cu găuri și deseori li se servea mâncare stricăță sau resturi.						
69425/17	12/09/2017	I.K.	Aleksandr Vladimirovici VINOGRADOV	IK-1 Regiunea Kostroma	6/11/2008-5/09/2017	Prejudiciu moral 15 000 Cheltuieli de judecată 500
Domnul I.K. nu a fost în măsură să nege acuza că prietena sa a făcut sex oral cu un alt bărbat și, prin urmare, a fost supus unui ritual de umilire și retrogradat la un statut inferior, prin tragerea capului printr-un scaun de toaletă. Timp de 2 luni, a dormit pe podea în „colțul marginalizaților” separat cu cearșafuri de restul dormitorului până când a devenit disponibil un pat destinat deținuților cu statut inferior. Împreună cu alți „marginalizați”, avea repartizată o masă separată în cantină și trebuia să folosească tacâmuri marcate cu găuri și adesea primea mâncare stricăță sau resturi. Domnul I.K. nu avea voie să mănânce ori să șadă în altă parte, să atingă hainele sau bunurile altor deținuți ori să folosească lenjeriile comune. Era nevoit să își spele lenjeria de pat în timpul nopții. În timpul activităților în aer liber, trebuia să păstreze o oarecare distanță față de alți deținuți și să se dea la o parte pentru a-i lăsa să treacă. Administrația păstra un anumit număr de „marginalizați” în fiecare brigadă pentru a face „treburile murdare” pe care alte categorii de deținuți le refuzau.						
70086/17	5/12/2017	S.I.	Autoreprezentare	IK-5 Republica Mordovia	13/05/2016 - data introducerii	Prejudiciu moral 250 000
Domnul S.I. a fost repartizat pe treapta de jos a ierarhiei penitenciarului în centrul de arestare preventivă ca urmare a faptului că a fost trimis în judecată pentru săvârșirea unei infracțiuni sexuale. La sosirea în unitatea IK-5, a fost repartizat împreună cu „marginalizații” și însărcinat să facă treburi degradante. A fost în mod curent insultat și bătut atât de deținuți, cât și de membrii administrației unității. Împreună cu alți „marginalizați” (peste 50 de deținuți), nu avea voie să stea la masa comună, să folosească lenjeriile comune ori să comunice cu deținuții de rang superior, dacă nu era necesar. Se pare că administrația tolera ierarhia în rândul deținuților, iar încercările domnului S.I. de a depune plângere în această privință au fost întâmpinate cu amenințări și bătăi. Acesta a depus plângeri la diverse autorități, dar fără niciun rezultat (a se vedea secțiunea În fapt pentru detalii cu privire la modul în care au fost examinate plângerile).						